

שנתון התנועה הקיבוצית נתוני 2022/23

מספר 20

שנתון התנועה הקיבוצית

מספר 20

נתוני 2022/23

כתיבה: אגף הכלכלה של התנועה הקיבוצית

עריכה וייעוץ מקצועי: רו"ח אסנת כהן, מנהלת המחלקה המקצועית, ברית פיקוח
עיצוב והפקה: Chooka Media Group, טל גולדנברג-קרן

סיוע טכני:

אגף חברה וקהילה - התנועה הקיבוצית
אגף רכזים - התנועה הקיבוצית

תוכן עניינים

17 מקורות הכנסה עיקריים

04 פתח דבר - ליאור שמחה,
מזכ"ל התנועה הקיבוצית

33 דמוגרפיה

05 מאין ולאן - עמוס פרג'ון,
ראש אגף כלכלה

37 אורחות חיים

06 מבוא

07 הפעילות הכלכלית

פתח דבר - ליאור שמחה, מזכ"ל התנועה הקיבוצית

שנתון 2022-2023 של אגף הכלכלה התנועתי מציג עבורנו תמונה מצרפית רחבה של נתוני הכלכלה והקהילה הקיבוצית. הנתונים, שנאספו מכל הקיבוצים, מציגים תמונה רחבה של אחרי משבר מגפת הקורונה, אך לפני טבח 7 באוקטובר 2023 והמלחמה, שנפתחה בדרום ובצפון.

לטבח ולמלחמה הנמשכת כבר יותר משנה השפעה גדולה על הקהילות והכלכלה של התנועה הקיבוצית כולה, אך בראש ובראשונה על קיבוצי הנגב המערבי וגבול הצפון, שפוננו מבתיהם, והחזרה הביתה נעשית בצורה מדורגת ובהתאם ליכולת ולשיקום.

הנתונים המוצגים בשנתון משקפים ככלל שיפור במצב הפיננסי במרבית הקיבוצים ויציבות כלכלית. חוסנו על המגזר הקיבוצי משתקף בנתונים המעידים על גידול ברווחיות, בהון העצמי, המשך התרחבות דמוגרפית, שיפור הטיפול בביטחון הסוציאלי של החברים בכלל והגמלאים בפרט, והשקעה בשירותי בריאות ורווחה ובדאגה לבעלי צרכים מיוחדים.

הנתונים הכלכליים, והאיתנות הקהילתית, שבאה לידי ביטוי בשנה האחרונה, הם העוגנים המסייעים כיום לחברי ותושבי הקיבוצים בהתמודדות עם המציאות המתגרת של השנה האחרונה, והם אשר יעמדו גם "ביום שאחרי" המלחמה, והוא יבוא, אז יתחיל השיקום, ועם הזמן גם הצמיחה מחדש.

התנועה הקיבוצית תמשיך ללוות את הקיבוצים, לדאוג לרווחת החברים, ולאפשר את התנאים שיביאו לשיקום וצמיחה מחדשת שיבטיחו שגשוג לעוד שנים רבות.

ליאור שמחה
מזכ"ל התנועה הקיבוצית
אוקטובר 2024

מדינת ישראל באוקטובר 2024 אינה אותה מדינה.

שנה שלמה חלפה מאז אותו יום נורא בו נרצחו אזרחים ואזרחיות, רבים נלקחו בשבי אכזרי, חלקם עוד לא שבו, לוחמים ולוחמות נפלו בקרבות, אזרחי המדינה בדרום ובצפון, הפכו לפליטים בארצם. מטבע הדברים, הניתוחים הכלכליים של 2022-2023 נדחקים בפני הצורך בשיקום הקהילות והקיבוצים, ליוויים במקומות הפינוי, תקצובם באמצעות משרדי הממשלה ומנהלת תקומה וכן באמצעות המנהלת הצפונית, שלצערנו עדיין מדשדשת.

השנתון הקודם, אשר התייחס לשנים 2021-2022, פורסם ב-8/2023, לאחר סיום מגפת הקורונה, אך בשיאו של המאבק על דמותה של המדינה בשל הרפורמה במערכת המשפט והמחאה הציבורית ברחבי הארץ ובמקביל תחת הרחבת פערים בהשקעות בין השוק המקומי לשווקים העולמיים. עם זאת, גם בשנתון זה עולה תמונה עקבית, כי המשק הקיבוצי ידע להתמודד עם האתגרים הכלכליים בפניהם ניצב. ההערכה היא, כי התמונה הכוללת, הן בהיבט הכלכלי ובוודאי בהיבט החברתי, צפויה להיות שונה עם קבלת הנתונים של סוף 2023 ותחילת 2024.

וביתר פירוט, תמצית נתוני השנתון וממצאיו:

1. ניתן לראות כי מגמת הגידול בהכנסות נמשכת, אומנם באחוז גידול נמוך יותר משנים קודמות, אך עדיין תוך שמירה על כיוון חיובי.
2. עם זאת, לאחר מספר שנים של התייצבות חלה ירידה ברווחיות התפעולית בשנת 2022 בשל הגידול בהוצאות הישירות וכן בשל ההוצאות "בגין חברים". מאידך לא קיימת שחיקה ביתרות הפיננסיות, כך שעל פניו נראה כי החוסן הכלכלי נשמר.
3. שני נתונים מעניינים, שיש מקום לבחון התפתחות שלהם בשנים הקרובות וכן את הקשר ביניהם, הינם - הקיטון המשמעותי מרווח מתאגידים מוחזקים בשנת 2022 לעומת הגידול המשמעותי בהכנסות אחרות.
4. נתון נוסף, שנמצא במגמה חיובית כבר מספר שנים ויש להמשיך ולעקוב האם המגמה אכן נמשכת - הינו גרף הוצאות הקיום בצירוף הרווח התפעולי לחבר, המעידים בין השאר על מגמה חיובית באומדן ההכנסות לחבר.
5. מניתוח נתוני המכירות בתעשייה הקיבוצית עולה כי מגמת העלייה, שהחלה בשנת 2021 נמשכת ביתר שאת גם ב-2022, הן בתאגידים בבעלות הקיבוצית, הן במפעלים האזוריים והן בכלל התעשייה הקיבוצית, כאמור באחוזי גידול משמעותיים.
6. כמו כן, באפיקי המכירות ניתן להבחין בצמיחה משמעותית בפעילות הייצוא לאחר מספר שנים של עקביות יחסית בהיקף הפעילות.
7. באשר לנתון היקף ההכנסות במפעלים הקיבוציים - ניתן לראות המשך מגמה של גידול במספר המפעלים הגדולים, בעלי היקף הכנסות מעל 200 מיליון ש"ח, והגדולים מאוד, בעלי היקף הכנסות מעל 700 מיליון ש"ח, תוך קיטון במספר המפעלים הבינוניים והקטנים. מגמה המעידה על קפיצת גדילה של מפעלים אלה. כמו כן, ניתן לראות שקיימת קפיצה במספר המפעלים המוגדרים זעירים (הכנסות עד 10 מיליון ש"ח), אשר יכולה להצביע על האצת תהליך הקמת מפעלים חדשים בדגש על חברות הזנק.
8. בתחום החקלאי - בשנת 2021, לאחר קרוב לעשור של יציבות בערך התפוקה וברווחיות במגזר זה, חלה עליה בתפוקה וברווח הגולמי, שפירותיהם מועברים לתשלומי שכר. נתוני 2022 משקפים המשך עליה בערכי התפוקה, אך בשל עליה בנתוני התשומות נמנע הגידול הצפוי בהכנסה הגולמית.
9. מהנתונים המתקבלים בתחום הפנסיה עולה, כי מספר הקיבוצים, שאינם מצליחים לעמוד בפנסיית רשם הינו מצומצם מאוד ועומד על אחוזים בודדים, ומנגד נמשכת המגמה של גידול במספר הקיבוצים, אשר עולה בידם להגדיל את תשלומי הפנסיה לחבר, אף מעבר לפנסיית הרשם, וזאת חרף הגידול המשמעותי בשכר הממוצע במשק ממנו נגזר סכום פנסיית הרשם.
10. בתחום הדמוגרפי נמשכת מגמת הצמיחה גם בשנת 2022 וזאת לאחר צליחת המשבר הדמוגרפי העמוק לאורך שנות דור ועד תחילת שנות ה-2000. הגידול הדמוגרפי אף מקבל חיזוק ועומק בזכות מגמת המעבר לחברות מלאה. כמובן, שכל נושא ההתפתחות הדמוגרפית ייבחן באופן מעמיק יותר בניתוח נתוני השנתונים הבאים לאור ההשפעה של אירועי ה-7/10, הן על הנגב המערבי והן על קיבוצי הצפון.

לסיכום, אני מבקש להודות לכל העוסקים במלאכה, ובראשם למחלקה המקצועית בברית פיקוח, למנהלת המחלקה רו"ח אסנת כהן ולמנהל ברית פיקוח רו"ח ירון רייכמן, שערכו את השנתון, ולכל הגורמים שסייעו בהכנתו - התאחדות חקלאי ישראל, איגוד התעשייה הקיבוצית, עובדי אגף כלכלה, איילת הריס - ראשת אגף חברה ולכל פעילי התנועה שסייעו בהכנת שנתון זה.

נסיים בתפילה לשובם בשלום של כל כוחות הביטחון העושים בהגנת המדינה ובקריאה שצריכה להישמע על כל במה ובכל בית, להשבת החטופים, כולם, עכשיו!

בשנתון התנועה הקיבוצית מספר 20 מוצגת תמונת המצב ונתוני הקיבוצים בתחומים הבאים: התחום הפיננסי והדמוגרפי לשנת 2022 ונתוני אורחות חיים לשנת 2023 (אלא אם מצוין אחרת).

השנתון כולל 4 פרקים:

הפעילות הכלכלית - אפיוני הפעילות העסקית של המגזר הקיבוצי ותוצאותיה.

מקורות הכנסה עיקריים - תעשייה, חקלאות ואנרגיה.

דמוגרפיה - אפיונים דמוגרפיים של אוכלוסיית הקיבוצים.

אורחות חיים - אפיונים כמותיים להיבטים שונים של אורחות החיים, בעיקר כאלה הנגזרים מתהליכי השינוי.

דגשים

קיבוצים

שנתון התנועה מציג את נתוניהם של מרבית הקיבוצים בארץ.

אומדן היקף הפעילות של המגזר הקיבוצי

חלק זה של הניתוח מבוסס על הדוחות הכספיים של הקיבוצים. הנתונים מסכמים כ-70% מהדוחות הכספיים. עבור האומדנים המצרפיים נזקפו נתונים בשיטות סטטיסטיות מקובלות. יודגש, כי קיים קושי רב להעריך באיזו מידה הפעילות הכלכלית הנעשית על ידי חברים בעצמאות כלכלית וחברים המפעילים עסקים, מוצאת את ביטוייה בדוחות הכספיים של הקיבוצים.

תעשייה

נתוני התעשייה מבוססים על נתונים, מאיגוד התעשייה הקיבוצית. הנתונים כוללים את מלוא היקף הפעילות של המפעלים, כולל מפעלים, ששיעור ההחזקות הקיבוציות בהם נמוך מ-50%. יצוין, כי בדוחות הכספיים של הקיבוצים משתקפת תרומתם של מפעלים אלו לקיבוצים בשורת הרווח מתאגידים מוחזקים, אולם המחזור הכולל שלהם אינו נכלל. כמו כן, נכללו תוצאות של תאגידים, שאינם בבעלות קיבוצית, אך חברים באיגוד התעשייה הקיבוצית (בדרך כלל מפעל קיבוצי שנמכר ונמצא בשטח הקיבוץ).

חקלאות

נתוני החקלאות מבוססים על אומדן, שנערך בסיוע הגב' אילנה דרור מהתאחדות חקלאי ישראל, וכן על נתונים מעובדים ממשרד החקלאות ופיתוח הכפר וחטיבת האסדרה ברשות המים.

אנרגיה

פרק האנרגיה מבוסס על נתונים, שנאספו מהקיבוצים, על ידי בני רגיל, אחראי תחום אנרגיה בתנועה הקיבוצית.

דמוגרפיה

נתוני הדמוגרפיה מבוססים על נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, למעט נתוני "התפלגות האוכלוסייה בקיבוצים".

אורחות חיים

נתוני אורחות החיים מבוססים על נתונים, שנאספו מהקיבוצים על ידי אגף חברה וקהילה של התנועה הקיבוצית. הגרפים מתייחסים למספר הקיבוצים המסווגים בכל קטגוריה אלא אם מצוין אחרת או ברור מההקשר.

הפעילות הכלכלית

התנועה
הקובוצית

דירוג לפי המצב הכלכלי
רווח והפסד מצרפי
מחזור הכנסות
רווח תפעולי
הון עצמי

צילום: דובדבורה - נורת אליעש, הגלריה החקלאית של קנט

דירוג הקיבוצים לפי מצבם הכלכלי

לצורך סיווג הקיבוצים, בהתאם למצבם הכלכלי, נערך ניתוח של שני פרמטרים פיננסיים חשובים מתוך המאזנים המאוחדים - רווח תפעולי וחוב פיננסי נטו.

(A) **רווח תפעולי** - הרווח התפעולי המאוחד בקיבוץ כולל את רווחי כלל הפעילויות מפעילות שוטפת נמשכת, בניכוי כלל ההוצאות ששימשו בייצור ההכנסות - לרבות הוצאות מחייה. בטווח הארוך, המדד הפיננסי החשוב ביותר לקיומו של כל עסק, לרבות קיבוץ, הינו רווחיות. זאת, כיוון שכל גוף כלכלי ללא יכולת להרוויח - לא ישרוד לאורך זמן.

(B) **חוב פיננסי** - החוב הפיננסי כולל חוב נושא ריבית לזמן ארוך ולזמן קצר.

(C) **חוב פיננסי נטו** - החוב הפיננסי (B) בניכוי נכסים פיננסיים (פקדונות, תיקי השקעות ואמצעים כספיים נזילים אחרים), המצויים בבעלות הקיבוץ.

(D) **יחס כיסוי** - יחס הכיסוי הינו מדד פיננסי, הבוחן את האיתנות הפיננסית של הקיבוץ באמצעות הערכת יכולת הכיסוי של תשלומי החוב הצפויים לקיבוץ ממקורות הרווח התפעולי (לפני הוצאות מימון). דהיינו, רווח תפעולי (A) מחולק בחוב פיננסי נטו.

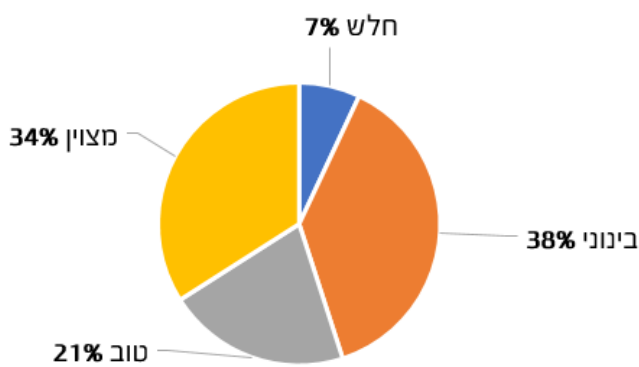
המצב הכלכלי נגזר מיחס הכיסוי (D), שהינו רווח תפעולי (A) מחולק בחוב פיננסי נטו (C).

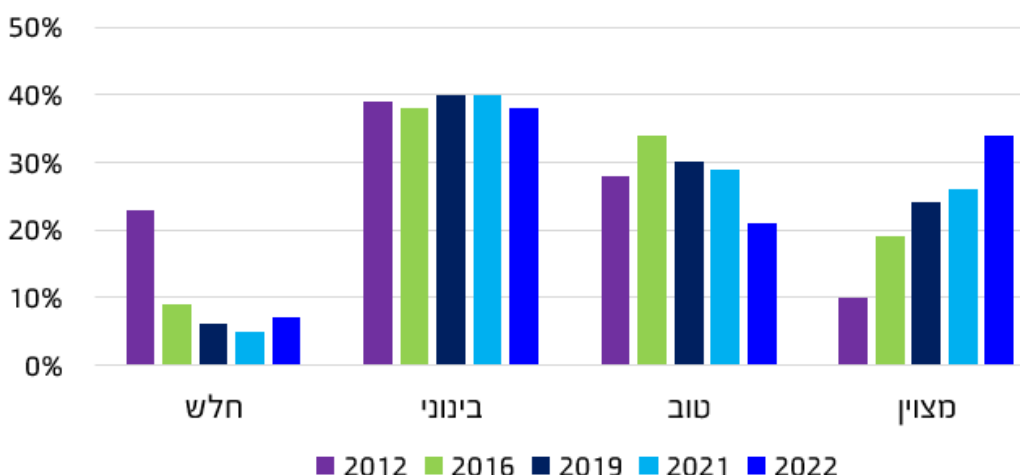
דירוג הקיבוצים לפי מצבם הכלכלי

הקריטריונים לדירוג:

- מצב כלכלי מצוין** - קיבוצים בהם הרווח התפעולי המאוחד הינו מעל 25 מיליון ש"ח בשנה ויחס הכיסוי הינו 20% או יותר.
- מצב כלכלי טוב** - קיבוצים בהם הרווח התפעולי המאוחד הינו מעל 8 מיליון ש"ח בשנה ויחס הכיסוי הינו 15% או יותר.
- מצב כלכלי בינוני** - קיבוצים בהם הרווח התפעולי המאוחד הינו מעל 3 מיליון ש"ח או שהרווח התפעולי נמוך מ-3 מיליון ש"ח, אך יחס הכיסוי גדול מ-10%.
- מצב כלכלי חלש** - קיבוצים בהם הרווח התפעולי המאוחד הינו נמוך מ-3 מיליון ש"ח בשנה ויחס הכיסוי נמוך מ-10%.

לאורך השנים ניכרת מגמה של גידול בקיבוצים שמצבם הכלכלי מצוין אל מול ירידה בקיבוצים שמצבם הכלכלי חלש. מעל 50% מהקיבוצים נמצאים במצב כלכלי מצוין וטוב, כ-40% במצב כלכלי בינוני ופחות מ-10% מצבם הכלכלי חלש. מרבית הקיבוצים, שמצבם הכלכלי חלש, נמצאים בפריפריה. לקיבוצים אלו הפסד תפעולי נמוך מצד אחד ומצד שני חובם הפיננסי נמוך. משמע, הם אינם צפויים להגיע למצב של חדלות פרעון. עם זאת, עקב היותם בפריפריה, האפשרויות שלהם לפריצת המעגל ושיפור במצבם הכלכלי - נמוכה.

אומדן רווח והפסד מצרפי

אומדן רווח והפסד המצרפי מסכם את כלל פעולותיהם העסקיות של הקיבוצים, לרבות תעשייה, חקלאות וענפים נוספים. התעשייה מהווה את מקור ההכנסה העיקרי.

ירידה ברווחיות התפעולית בשנת 2022, נובעת בעיקרה מגידול בהוצאות בגין חברים ("הוצאות מחייה"). כמו כן, קיימת ירידה מסוימת ברווחיות התפעולית של מספר מפעלים גדולים, הנובעת מגידול בתחרות, שינוי בשערי המטבע וסיבות שונות נוספות. בנוסף, קיימת מגמה של ירידה בריווחיות, שצפוי שתבוא לידי ביטוי רב יותר בשנים הבאות, בשל מימוש החזקה במפעלי תעשייה חזקים. יצוין, כי לצד הירידה ברווחיות התפעולית קיימת מגמה של עליה ביתרות הפיננסיות ועל כן ירידה זו אינה משקפת ירידה בחוסן הכלכלי.

2020	2021	2022	
33,608	36,800	37,914	הכנסות
21,677	23,803	24,468	הוצאות ישירות
11,931	12,997	13,446	רווח תפעולי לפני הוצאות בגין חברים
5,691	6,182	6,704	הוצאות בגין חברים
3,786	4,153	4,563	הוצאות מכירה, הנהלה וכלליות
2,453	2,662	2,180	רווח תפעולי
(155)	208	(597)	הכנסות (הוצאות) מימון
538	656	1,790	הכנסות אחרות
1,285	1,321	1,430	מסים על הכנסה
1,065	1,545	1,054	רווח מתאגידים מוחזקים
2,615	3,750	2,996	רווח נקי

מיליוני ש"ח

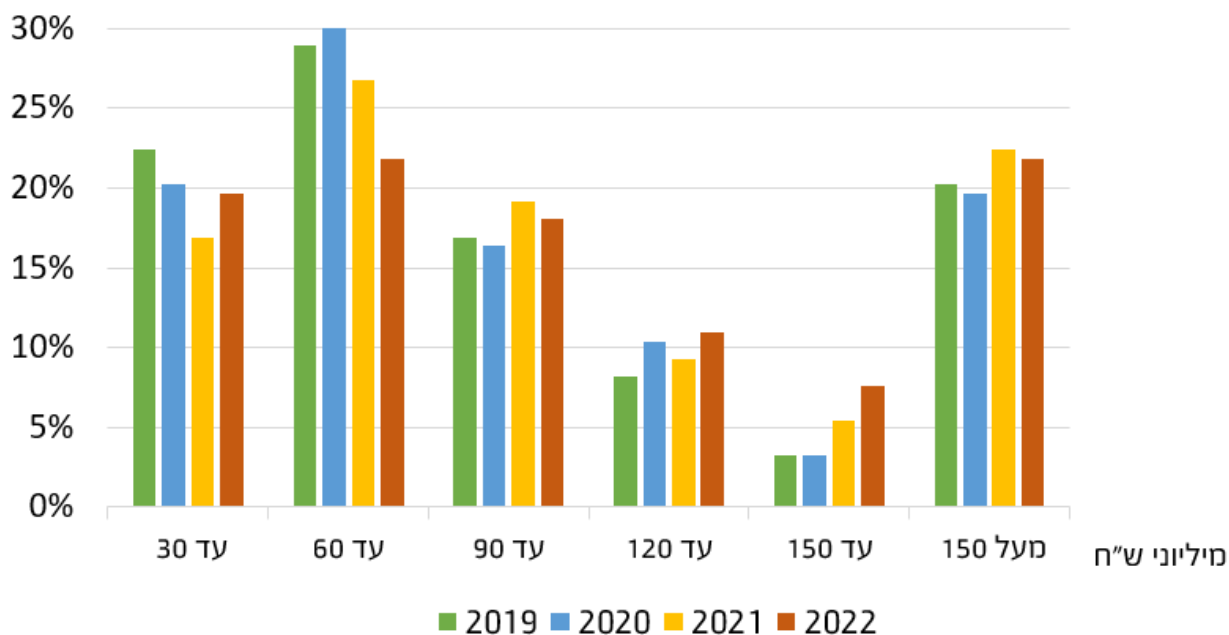

התפלגות הקיבוצים לפי מחזור הכנסות לקיבוץ

כלכלת הקיבוצים, שמצבם הכלכלי איתן, מבוססת על תעשייה חזקה ומצליחה.

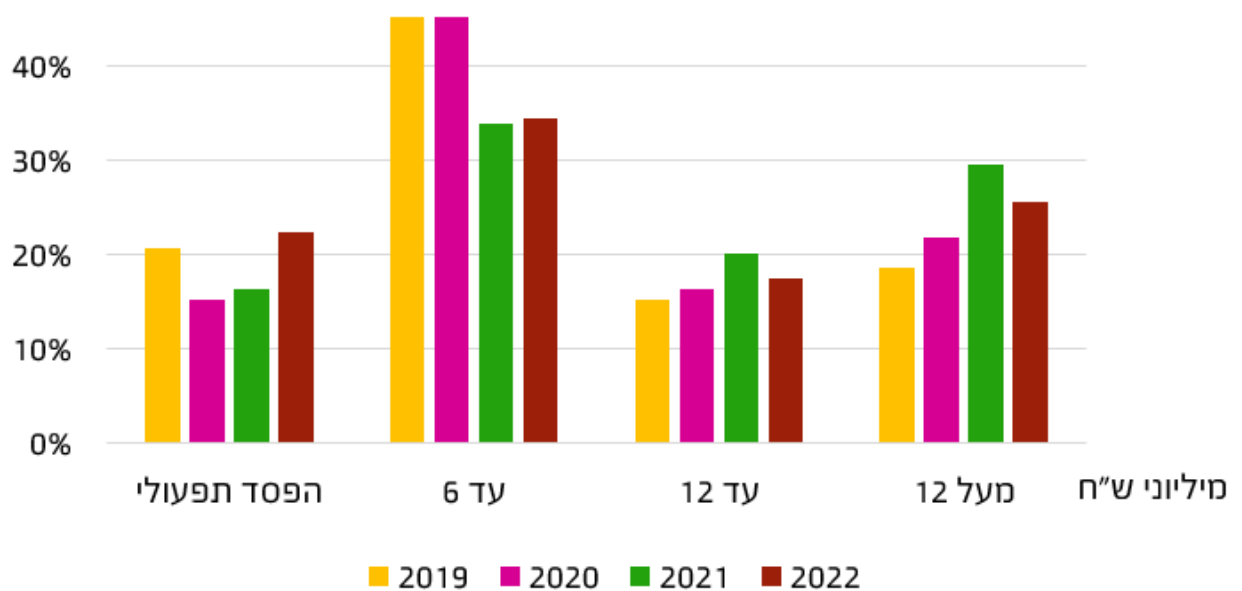
קבוצת הקיבוצים, שבהם היקף הפעילות קטן, כוללת, בין השאר, קיבוצים זעירים, קיבוצים שבהם רמת הפעילות העסקית נמוכה ועיקר הכנסותיהם הן משכר עבודה, קיבוצים שביצעו שיוך נכסים יצרניים וכן את מעט הקיבוצים שבהם משכורות החברים לא עוברות לקיבוץ.

בשנת 2022 חל שינוי בהתפלגות הקיבוצים לפי מחזור ההכנסות. קיים גידול של מחזור ההכנסות בקיבוצים מקבוצת "עד 60 מיליוני ש"ח" ומעבר לקבוצות של "עד 90, 120 ו-150 מיליוני ש"ח" מחזור הכנסות. הגידול במחזור הכנסות נובע בעיקרו מפעילות תעשייתית ומפעילויות עיסקיות אחרות. הגידול בהיקף הפעילות משקף שיפור במצבם הכלכלי של קיבוצים אלו.

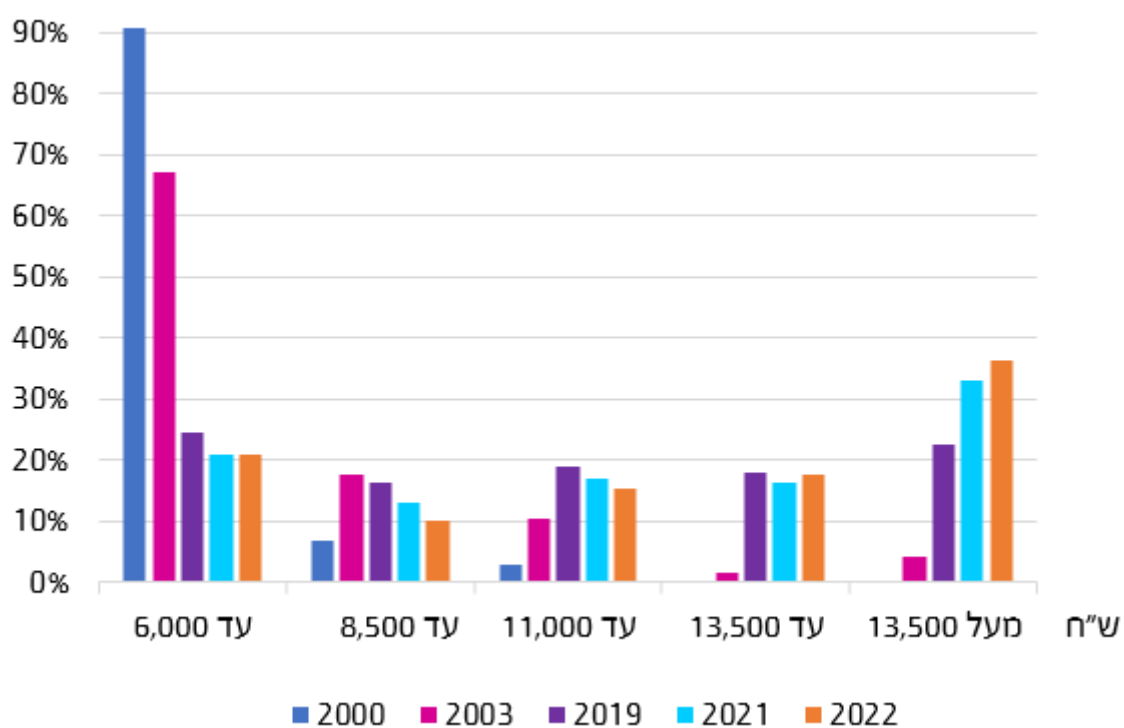
התפלגות הקיבוצים לפי רווח תפעולי לקיבוץ

הרווח התפעולי הינו המדד החשוב ביותר. מתוך הקיבוצים שבהפסד תפעולי רק כ-7% הינם קיבוצים המסווגים כחלשים. יתר הקיבוצים הינם קיבוצים בעלי תעשייה חזקה, שתוצאותיה אינן מאוחדות בדוחות הכספיים (מסיבות שונות) וכן קיבוצים בעלי נכסים פיננסיים (מרביתם כתוצאה ממימוש ההחזקה במפעלים). משמע, הירידה ברווחיות התפעולית אינה משקפת ירידה בחוסן הכלכלי.

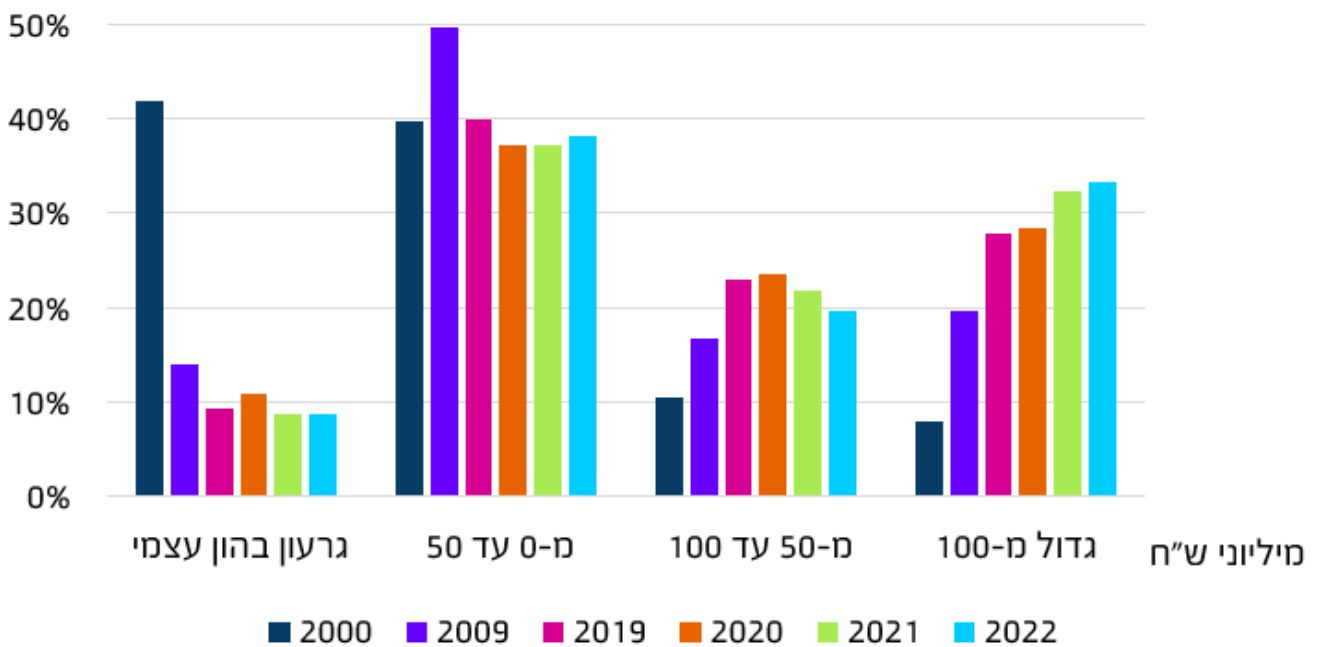
התפלגות הקיבוצים לפי הוצאות קיום כולל רווח תפעולי לחבר

החיבור של הוצאות הקיום עם הרווח התפעולי לחבר מהווה אומדן טוב להכנסה לחבר, המצויה במגמת גדילה עקבית.

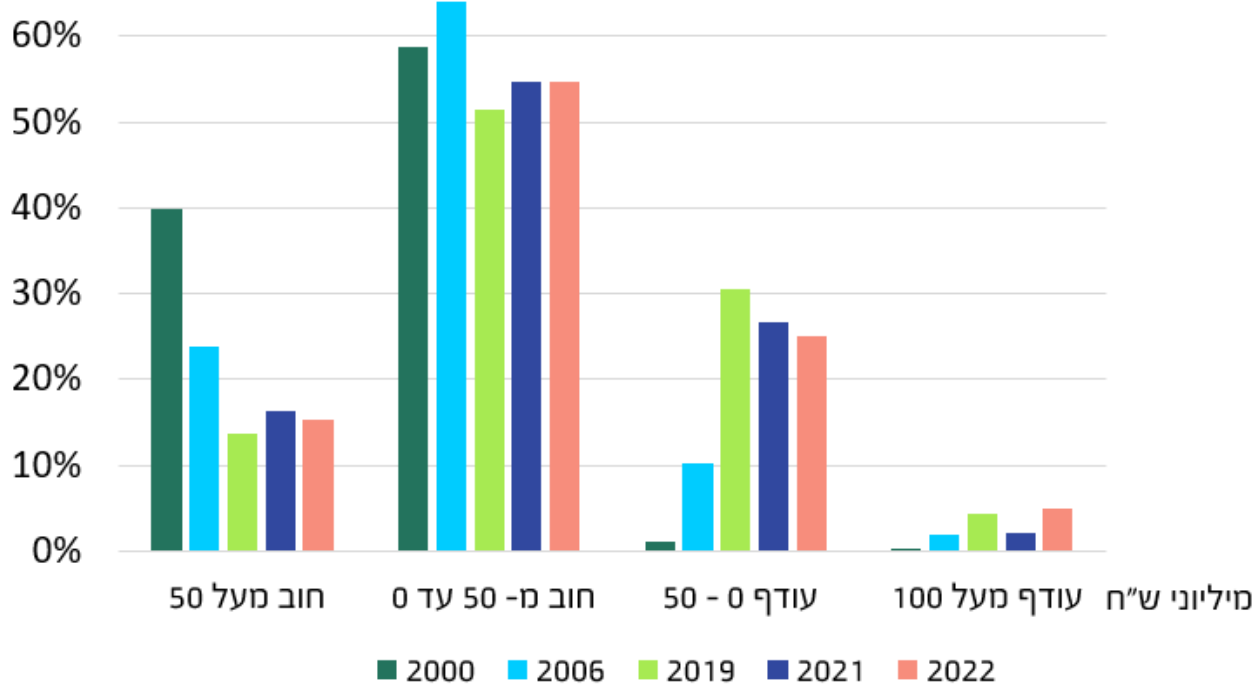
התפלגות הקיבוצים לפי הון עצמי לקיבוץ

בעשורים האחרונים גדל בהתמדה מספר הקיבוצים בעלי הון עצמי חיובי. יצוין, כי התמורה ממכירת ההחזקות בתאגידים והסדרים פרטניים לקיבוצים בקשיים, היו בעלי השפעה ממשית על הגידול בהון העצמי. מנגד, היישום של הוראה חשבונאית מספר 4 של רשם האגודות השיתופיות - המחייבת את הקיבוצים המתחדשים לכלול התחייבות אקטוארית בגין פנסיה לחברים והתחייבויות לעוזבים בדוחות הכספיים - הביא, לקיטון בהון העצמי ולגידול (קטן) במספר הקיבוצים בעלי גרעון בהון העצמי.

התפלגות הקיבוצים לפי נכסים פיננסיים בניכוי התחייבויות פיננסיות לקיבוץ

החוב נטו מוגדר כסך חוב נושא ריבית בניכוי נכסים פיננסיים. לאורך השנים ניכר שיפור משמעותי במצב הפיננסי של הקיבוצים, כאשר בשנים האחרונות נרשמת יציבות.

מקורות הכנסה עיקריים

התכנון והתפעול
הקלינית

תעשייה

מכירות
מבנה הבעלות
התפלגות המפעלים
השקעות בחברות הזנק
התפלגות הקיבוצים לפי מספר מפעלים
מועסקים

הקלאות

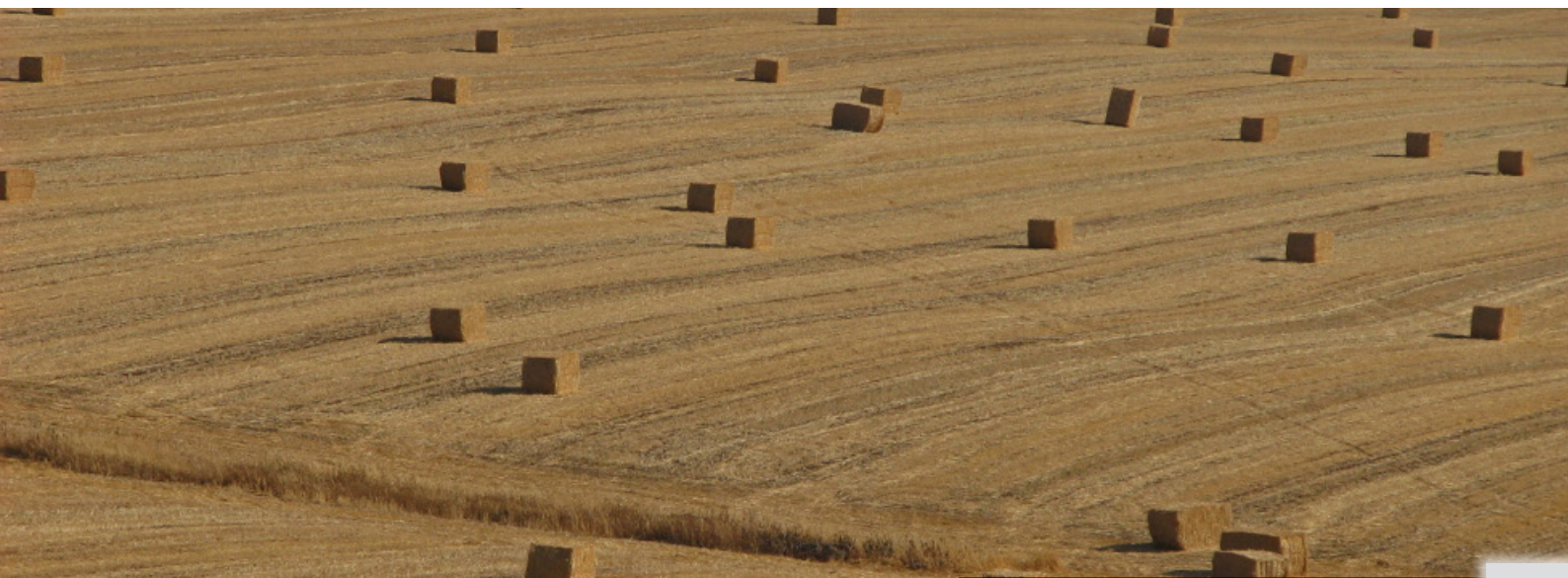
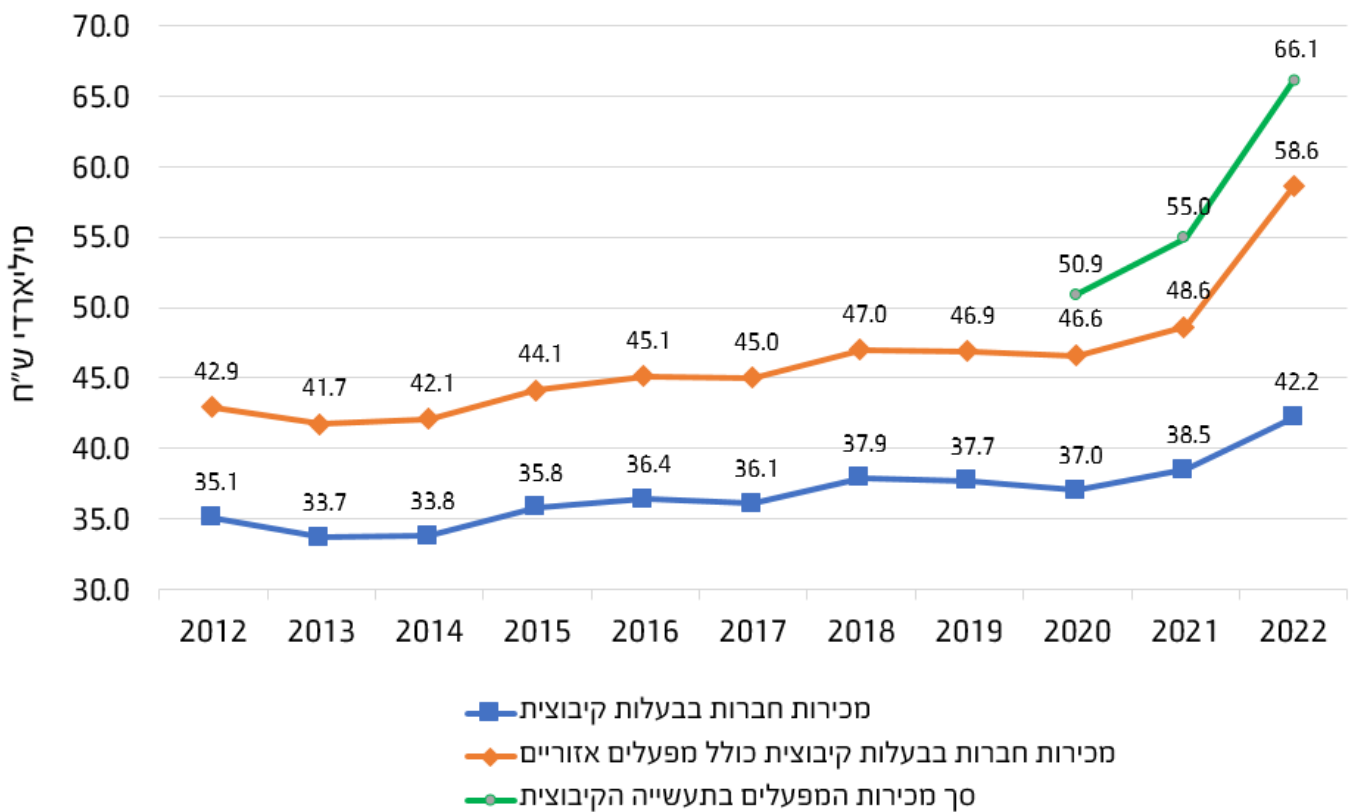
הכנסות
ערך התפוקה
צריכת מים

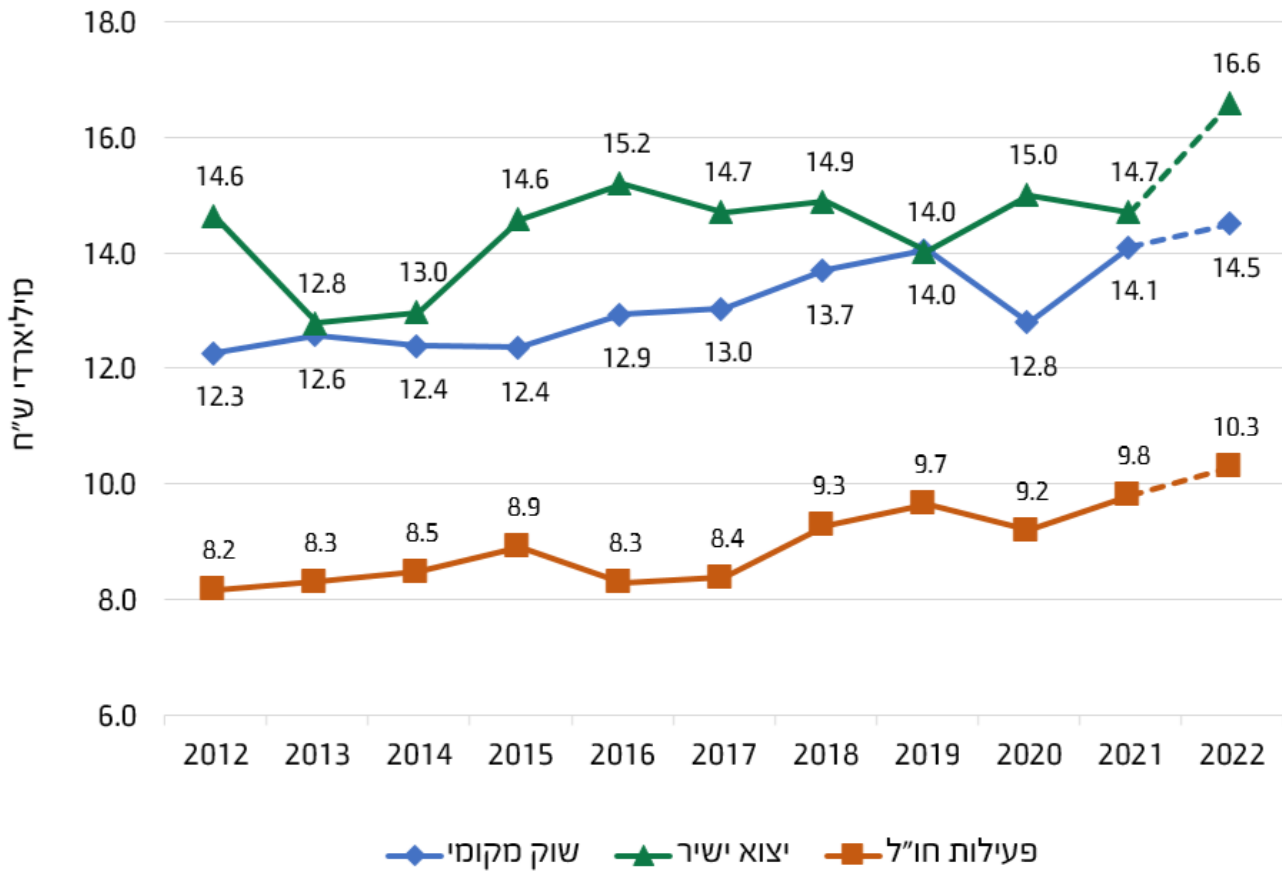
אנרגיה

סולארי
טעינת רכבים

התפתחות המכירות לפי שנים

בשנת 2022 גדלו משמעותית הכנסות התעשייה הקיבוצית בזכות ההתאוששות הכלכלית במשק העולמי והישראלי ביציאה ממשבר הקורונה, לאחר גידול מתון ועקבי לאורך העשור האחרון. קפיצת המדרגה הנוספת בשנת 2022, בקטגוריות "סך מכירות המפעלים" ו"מכירות חברות בבעלות קיבוצית", נובעת משינוי סיווג בהגדרת המפעלים האזוריים (הוגדרו 4 מפעלים אזוריים נוספים, שבעבר נכללו תחת קטגוריה אחרת).

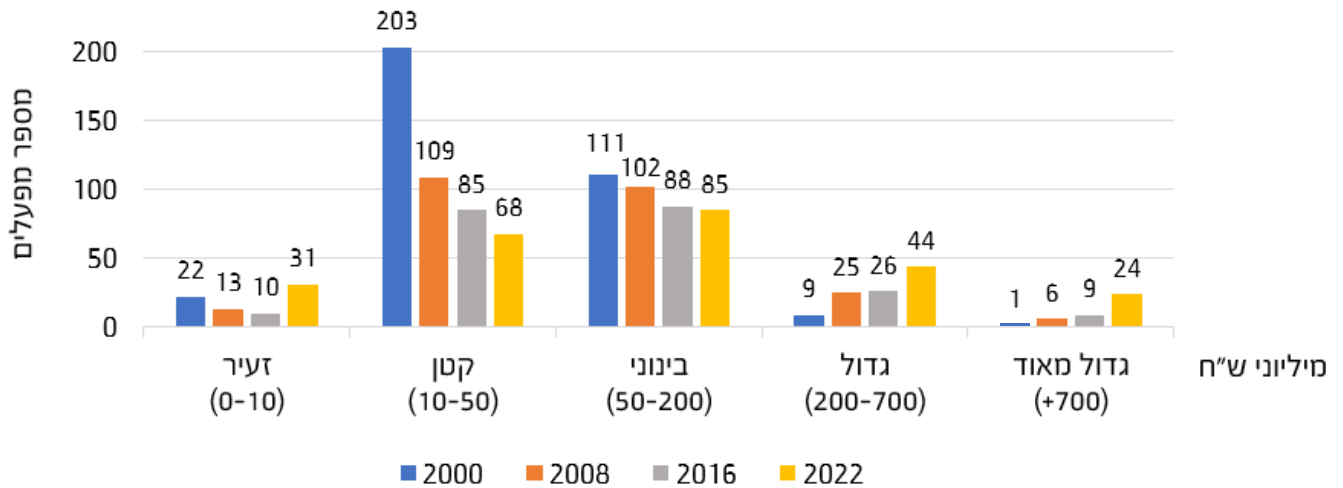

צילום: שקיעה על רקע שתילי חיטה באזור יער חולדה - תומר בוקובזה, הגלריה החקלאית של קנט

התפלגות המפעלים לפי היקף הכנסות

לאורך השנים ניכרת ירידה בכמות המפעלים הקטנים והבינוניים, לעומת הגידול בכמות המפעלים הגדולים, עם מחזור הכנסות של מעל 200 מיליון ש"ח. במקביל, קיימת עלייה בכמות המפעלים הזעירים, שיכולה להצביע על הקמת מפעלים, בדגש על חברות הזנק.

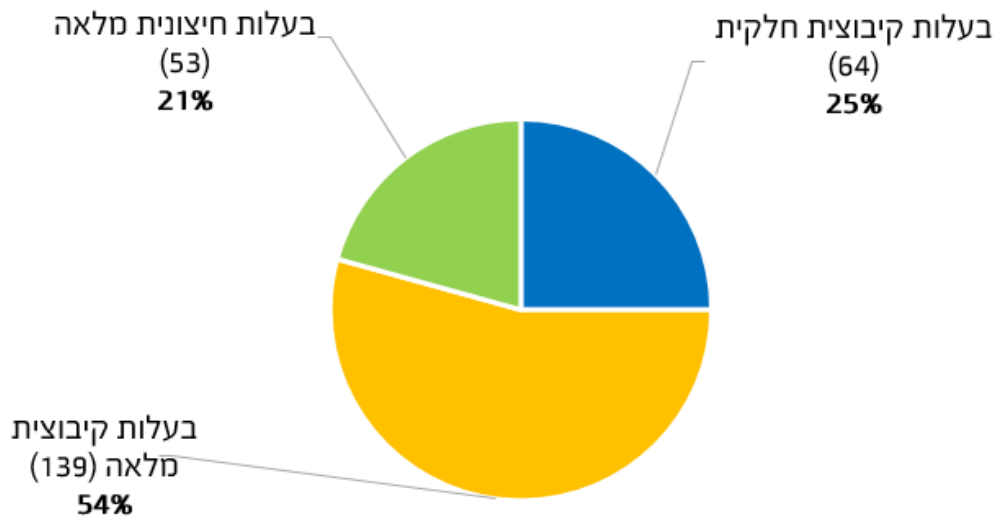
מספר המועסקים במפעלים

77% מעובדי התעשייה הקיבוצית עובדים בדרום הארץ ובצפונה, לעומת 44% בתעשייה הישראלית בכללותה.
 סך הכל מועסקים בתעשייה הקיבוצית בישראל 33,558 עובדים, עלייה של כ-3% לעומת השנה הקודמת (4.1% בכלל התעשייה).

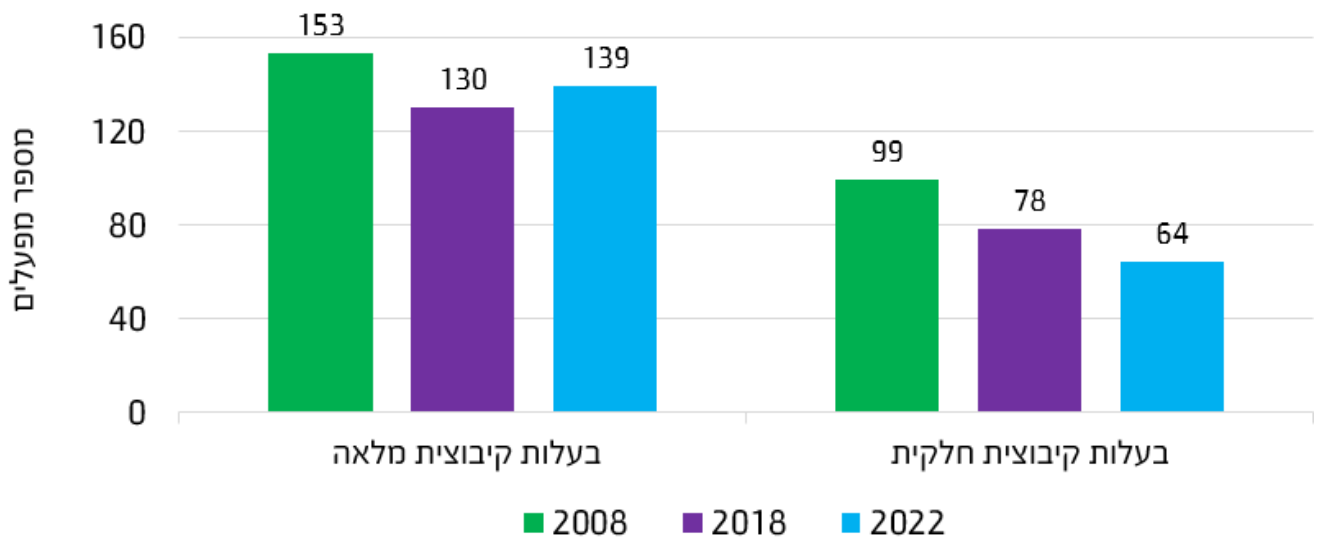
מבנה הבעלות (מפעלים הנכללים בניתוח הכלכלי, ללא מפעלים אזוריים)

למעלה ממחצית ממפעלי התעשייה הקיבוצית נשמרים בבעלות מלאה של הקיבוצים, כרבע בבעלות חלקית ובחמישית נמכרה הבעלות במלואה.

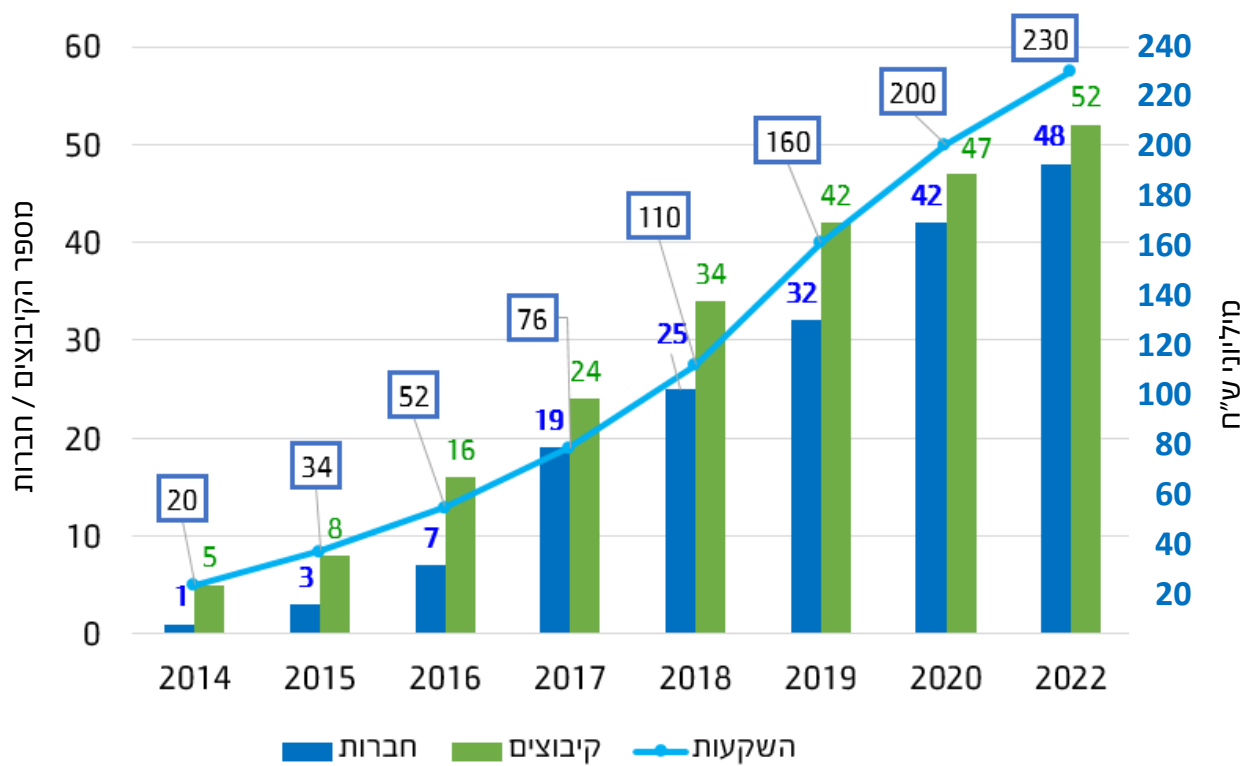
מבנה הבעלות - מגמה רב שנתית

בשנים האחרונות נעצרה מגמת הירידה בכמות המפעלים בבעלות קיבוצית מלאה, שנצפתה בעשור הקודם. עם זאת, נמשכת מגמת הירידה בכמות המפעלים בבעלות חלקית.

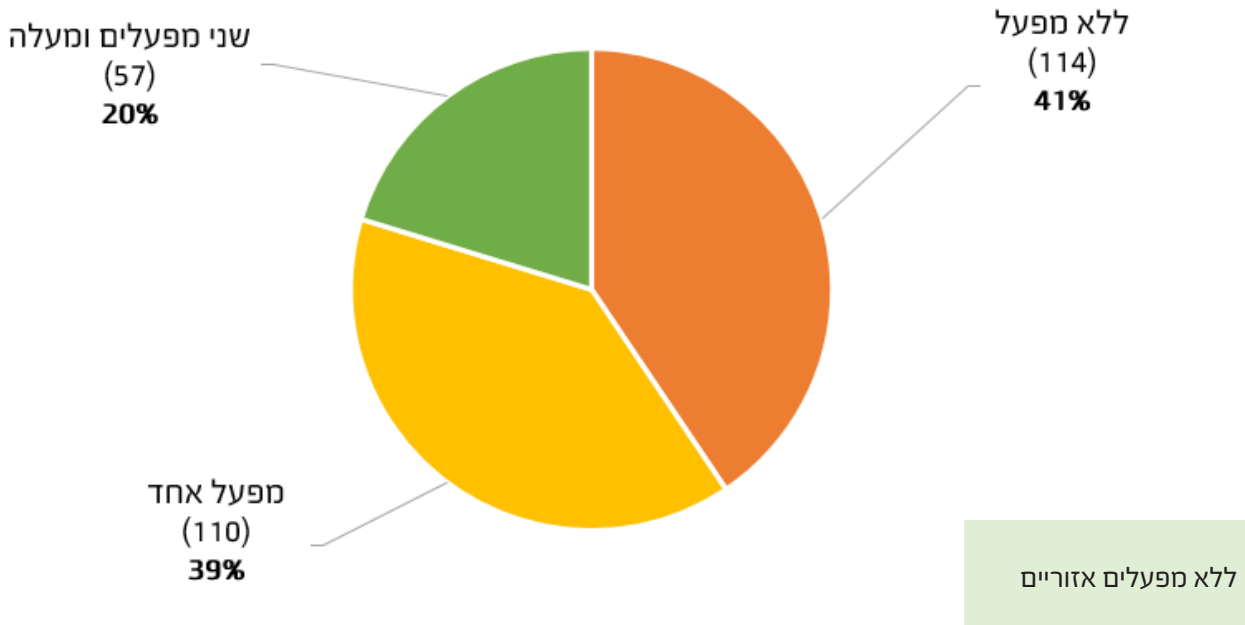

השקעות בחברות הזנק

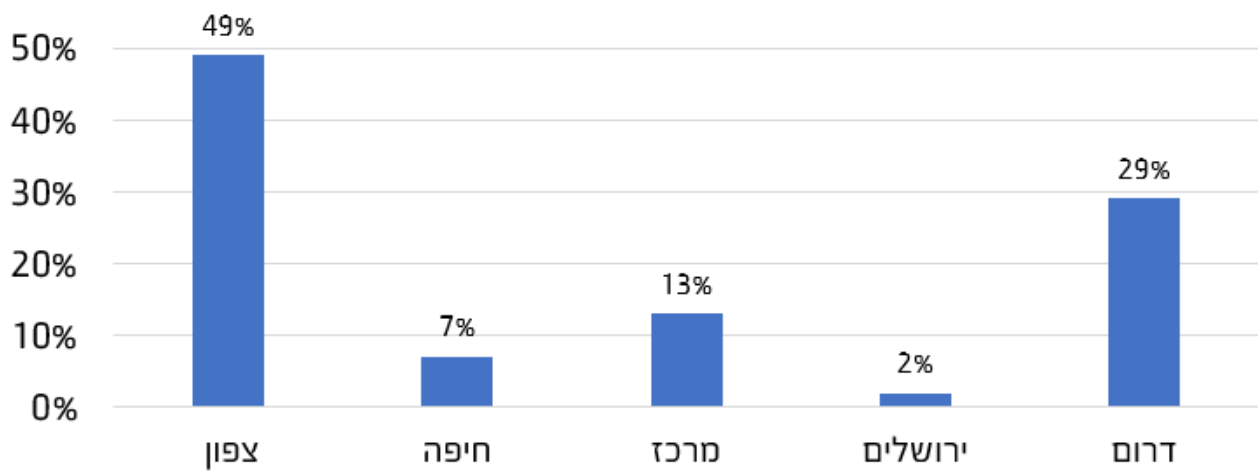
לצד הנסיגה במספר הקיבוצים המחזיקים בבעלות משמעותית בתעשייה המסורתית והקיפאון בהקמת מפעלים מסורתיים חדשים, ניכרת עלייה בהשקעות בחברות הזנק. באיחור לא מבוטל מגששת התעשייה הקיבוצית את דרכה בעולם עתיר הסיכוי והסיכון של הטכנולוגיה המתקדמת וחברות ההזנק. ציון, כי בשנת 2021 היתה האטה עקב מגפת הקורונה ולמעשה לא היתה התפתחות משמעותית בהשקעות. עם זאת, בשנת 2022 ניכרת התאוששות, בעיקר בחלקה השני של השנה.

התפלגות הקיבוצים לפי מספר המפעלים שבבעלותם

התפלגות המפעלים לפי אזור גיאוגרפי

חקלאות 2022-2023: מאבקי הישרדות תחת עוינות ממשלתית

בזמן כתיבת שורות אלו, מדינת ישראל סופרת שנה שלמה מאז אותו יום ארוך ב-7.10.2023. ביום הזה שייזכר לדיראון עולם, כשלו מדינת ישראל וצה"ל בהגנה על יישובי עוטף עזה. באותה שבת נוראה נרצחו גם חקלאים, אגרונומים ועובדי ייצור תאילנדים. אנו בתנועה הקיבוצית נעשה כל מה שביכולתנו בכדי לזכור ולהנציח את כל אחינו, וביניהם החקלאים, שנרצחו בדם קר, ולסייע לאלה שנותרו מאחור לקום על הרגליים ולשקם את הקיבוצים והחקלאות המפוארת של עוטף עזה.

על פניו, העונה החקלאית 2022-2023 נראית כמו עוד עונה חקלאית רגילה. פגעי מזג אוויר, מאבקי חקלאים כנגד מצעדי האיוולת של משרד האוצר המובל על ידי פורום קהלת ועוד מאפיינים אליהם התרגלנו בשנים האחרונות. עם זאת, חשוב ששנה זו תיזכר ככזו, שלמרות הקמתה של ממשלה העוינת את החקלאות, הצליחה חקלאות ישראל ובראשה החקלאות הקיבוצית לגבור על המכשולים ולהמשיך ולצמוח.

שנת 2022 - הימים הם ימי ממשלת בנט-לפיד. שרי האוצר והחקלאות הם אביגדור ליברמן ועודד פורר, בהתאמה. הנ"ל נכנסו לתפקידם ברוח סערה, במטרה להוריד את יוקר המחיה. ובמי מתמקדים ראשונים? כמובן בחקלאים. תוך זמן קצר מצאנו עצמנו, חקלאי ישראל, תחת מתקפה של משרד האוצר בניצוח השר החדש, עם רפורמה הרסנית שאיימה ואף הצליחה בסופו של דבר לחסל ענפים שלמים. עיקרי הרפורמה עסקו בהורדה עד ביטול מכסים ובתמורה תמיכות ישירות לחקלאים. בתום מאבק, שכלל הפגנות, חסימת כבישים, מסעות טרקטורים מתוקשרים, מאבקים תקשורתיים ומשאים ומתנים שלא עלו יפה, התברר שמשרד האוצר, בשיתוף שר החקלאות, לא התכוונו ליישם רפורמה, כי אם לחסל ענפים חקלאיים תוך הצפת השווקים בתוצרת מיובאת. הראייה לכך היא שבמשא ומתן של החקלאים עם האוצר, הגיעו הצדדים להסכמות, אך במסמך המסכם, שהגיע לידינו, התקבלו המלצות בלבד ולא הוראות ליישום כמסוכם. על הדרך חוסל ענף השום, שנאנק תחת יבוא פרוע של שום מסין וענפים נוספים עמדו תחת איום ממשי להמשך קיומם. רפורמת התמיכה הישירה תוך הורדת מכסי יבוא כללה, בין היתר, הכפפת השירותים להגנת הצומח של משרד החקלאות למשרד הכלכלה, במטרה לבטל איסורים שונים בהכנסת תוצרת החשודה במזיקי הסגר, קרי מזיקים, וירוסים ומחלות, שאינם קיימים עדיין בישראל. למותר לציין, שפרק הכפפת שירותי הגנת הצומח למשרד הכלכלה ופרק ביטול מכסי המגן בענף הדבש, שקיומו הינו תנאי הכרחי לקיום חקלאות הצומח (כיוון שתפקידו הינו האבקת כלל הגידולים בענפי הצומח) - עלולים היו להוות פגיעה הרסנית לחקלאות.

ממשלת בנט-לפיד נפלה לקראת סוף 2022, אך תוצאות הרפורמה ההרסנית הדהדו חודשים רבים לאחר מכן. חשוב לציין גם, כי למרות הורדת המכסים בפירות וירקות רבים, מחירי התוצרת החקלאית רק האמירו ושברו שיאים חדשים. יישום הרפורמה התבטא רק בהחלת "הטייס האוטומטי" של הפחתת המכסים עליו החליטה הממשלה מחד ומאידך לא קוימו ההבטחות על התמיכות הישירות.

למרות הנזקים והטעם הרע, שנשאר כתוצאה מיישום חלקים של הרפורמה ומדיניות ממשלתית עוינת, ניכר שהחקלאות הקיבוצית ומפעליה, הגדילו את ההכנסות בעונה החקלאית 2022-2023. עם זאת, עליית מחירי המים ותשומות אחרות העיבו על הרווחיות, שלא עלתה בהתאם לגידול ההכנסה.

לקראת סוף העונה החקלאית התחלפו שרי החקלאות ואבי דיכטר התמנה לתפקיד שר החקלאות. משרד החקלאות בהובלתו עצר עוולות רבות והפך לקשוב הרבה יותר לצרכי החקלאים.

חיים חבלין
רכז תחום החקלאות
אגף הכלכלה

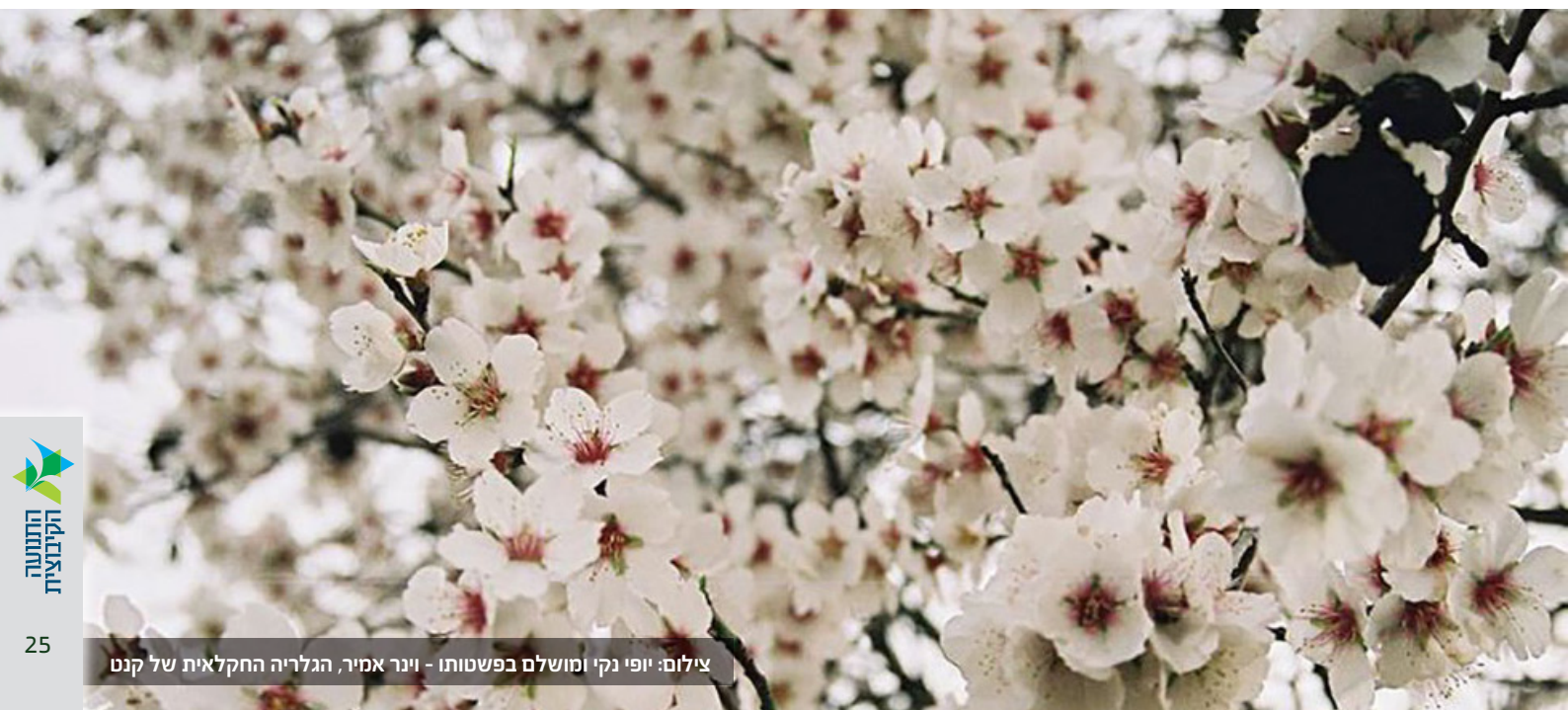
אוקטובר 2024

לאחר עשור של יציבות בהיקף ההכנסות והרווח, בשנים האחרונות מסתמנת מגמה של גידול בהיקף ההכנסות והרווח הגולמי, שפירוטיה מועברים כתשלומי שכר, כך שהרווחיות ממשיכה לדשדש.

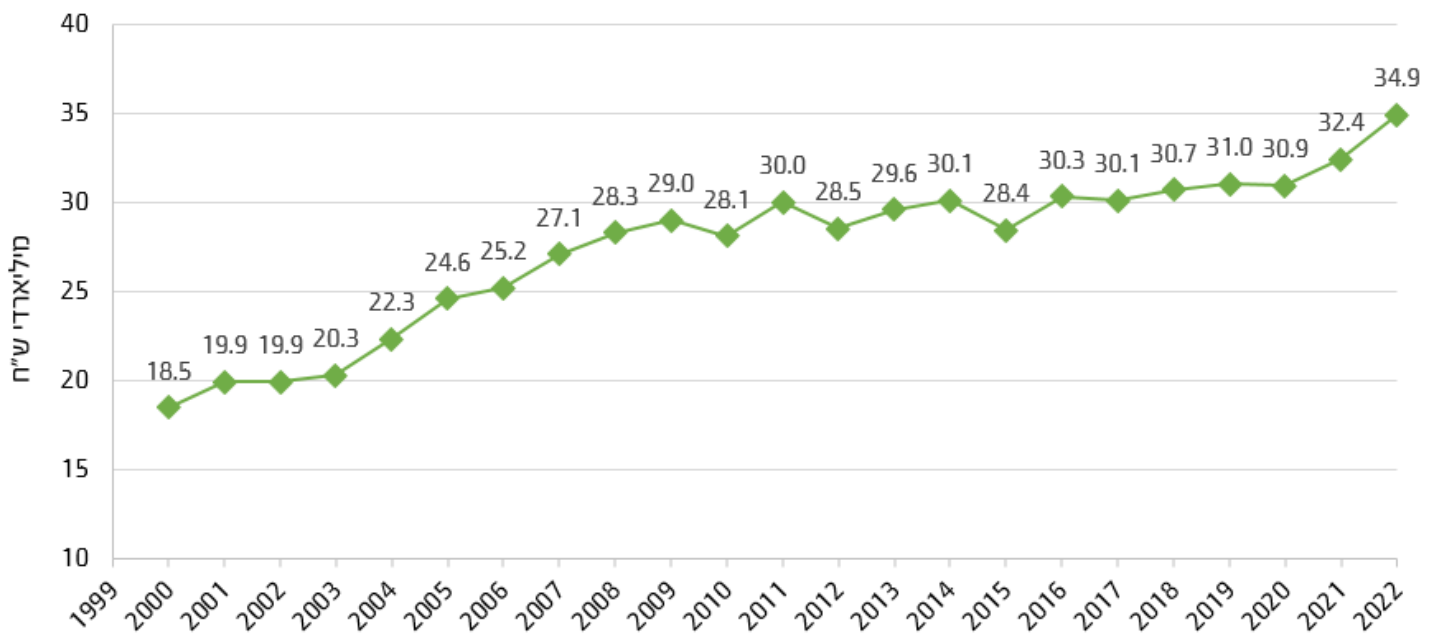
יצוין, כי מדידת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מסתיימת ברמה של ההכנסה הגולמית, כאשר מהכנסה זו עדיין יש לנכות תשלומי הון וריבית להון החוזר ולהשקעות - יתרה המיועדת למשיכת שכר החקלאי עצמו והפרשה להון עצמי.

2018	2019	2020	2021	2022	
30.7	31.0	30.9	32.4	34.9	ערך התפוקה
16.7	16.0	16.3	16.9	19.4	התשומה הקנויה
14.0	15.0	14.6	15.5	15.5	תוצר גולמי
2.3	2.3	2.4	2.4	2.4	בלאי
11.7	12.7	12.2	13.1	13.1	תוצר נקי
1.0	0.9	0.9	1.2	1.2	הכנסות אחרות
12.7	13.6	13.1	14.3	14.3	הכנסה נובעת מחקלאות
7.1	7.4	7.0	7.5	7.7	תשלומי שכר
5.6	6.2	6.1	6.8	6.6	הכנסה גולמית

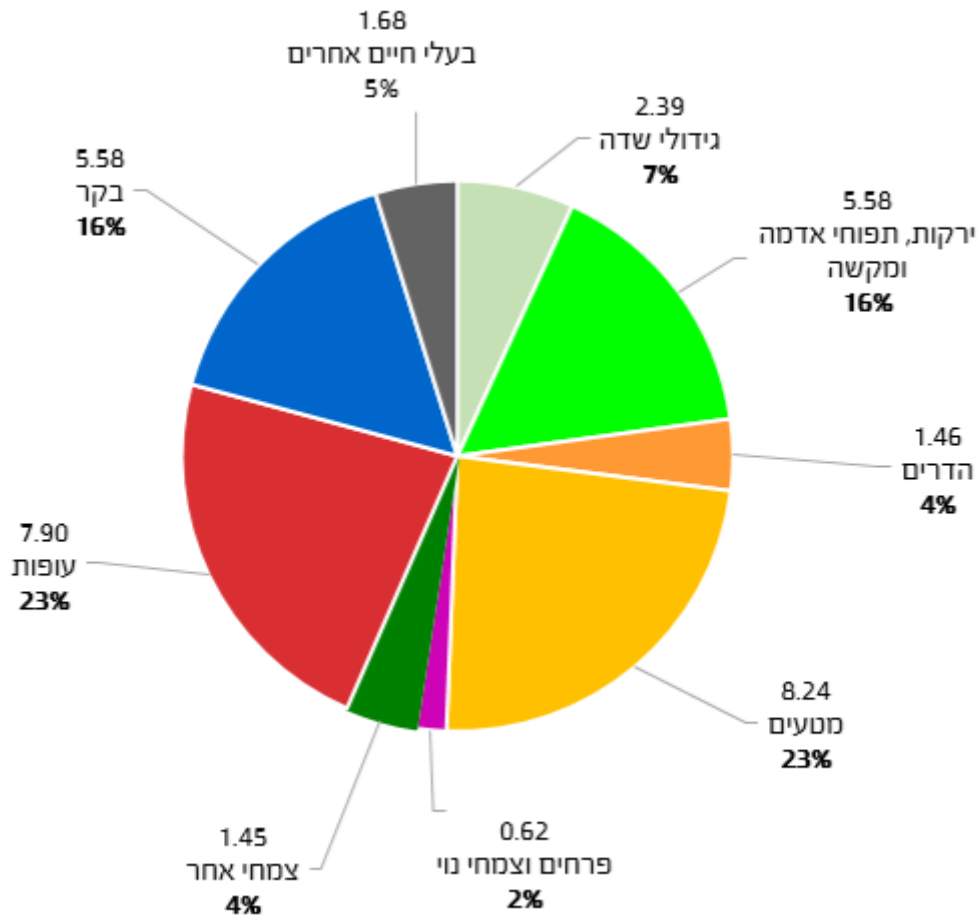
מיליארדי ש"ח

בשנתיים האחרונות (2021 ו-2022) חלה צמיחה של כ-13%. צמיחה זו מגיעה לאחר יותר מעשור של גידול מתון בהכנסות וזאת לאחר צמיחה גדולה בעשור הראשון של המאה.

סך כל ערך התפוקה בשנת 2022 - 34.9 מיליארד ש"ח

מיליארדי ש"ח

חקלאות

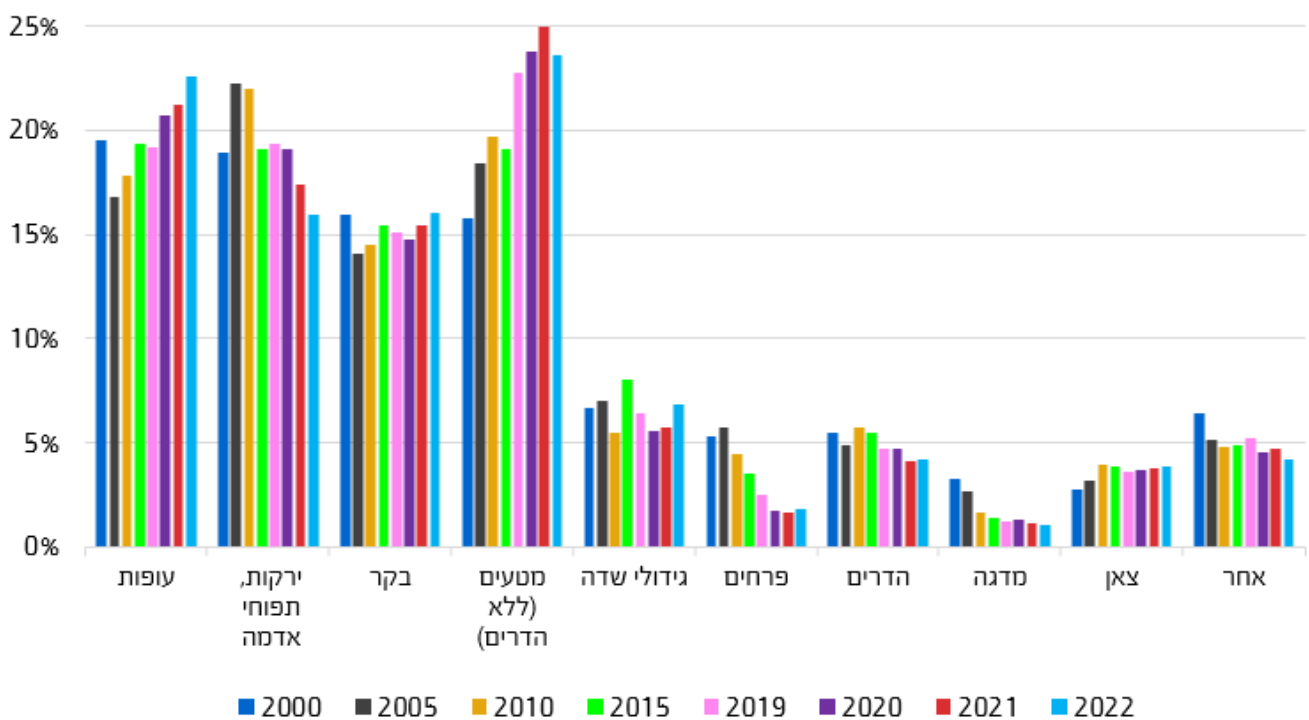
ערך התפוקה - מגמה רב שנתית בחלוקה לפי ענפים

מטעים (ללא הדרים) - קיימת יציבות יחסית.

ירקות - מגמה של גידול בעשור הראשון ונסיגה נמשכת בעשור השני והשלישי של המאה ה-21.

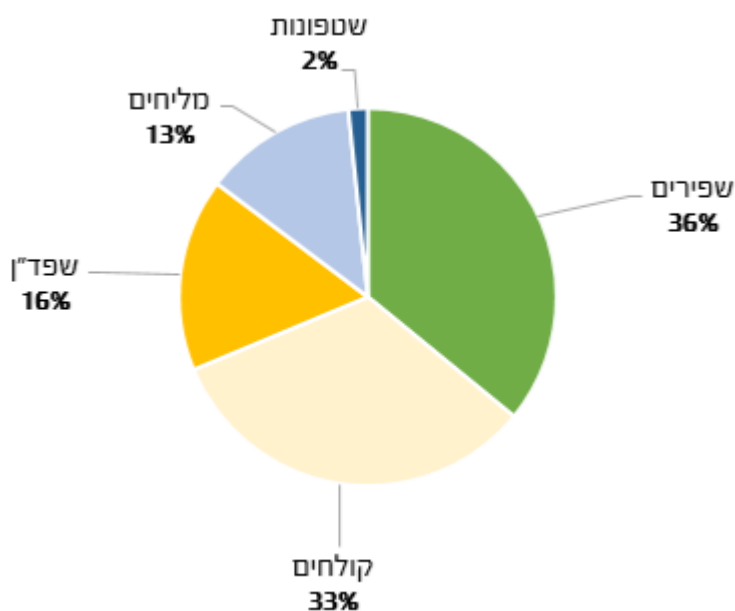
ענף הלול - עליה עקבית לאחר נסיגה גדולה בתחילת העשור הראשון של שנות האלפיים.

ענף המדגה וענף הפרחים - ירידה מתמשכת בערך התפוקה.

צריכת מים בחקלאות לפי סוגי מים

החקלאות מהווה כיום גורם מרכזי לקליטת מי קולחים בישראל והשימוש בהם נמצא במגמת עליה. בשנת 2022 שיעור השימוש במים השוליים (קולחים, שפד"ן, מליחים ושטפונות) עומד על 64% מצריכת המים בחקלאות. צריכת המים בחקלאות עומדת על כ-1.3 מיליון מ"ק בשנה.

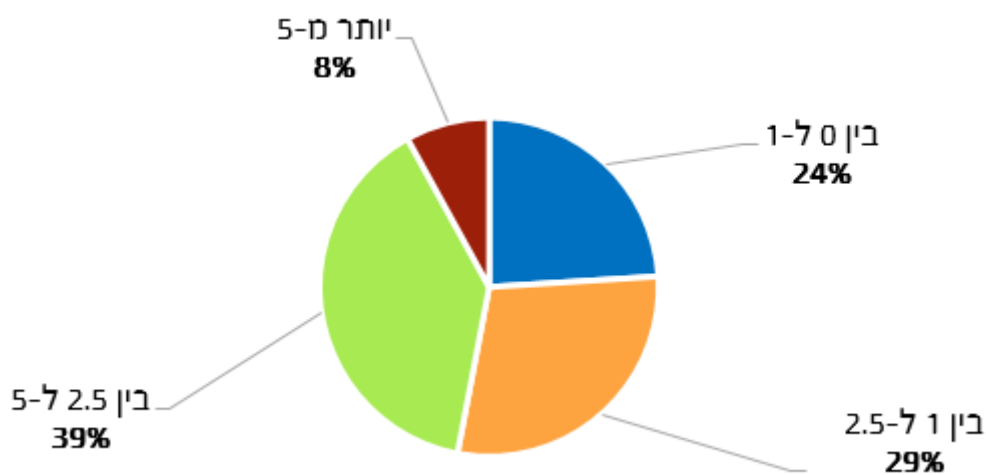
האם תחום האנרגיה/חשמל מתנהל כענף

הקיבוצים נמצאים במהלך רב שנים של התמקצעות והפרדת תחום החשמל לענף העומד בפני עצמו עם תפקיד ייעודי לתחום האנרגיה בקיבוץ.

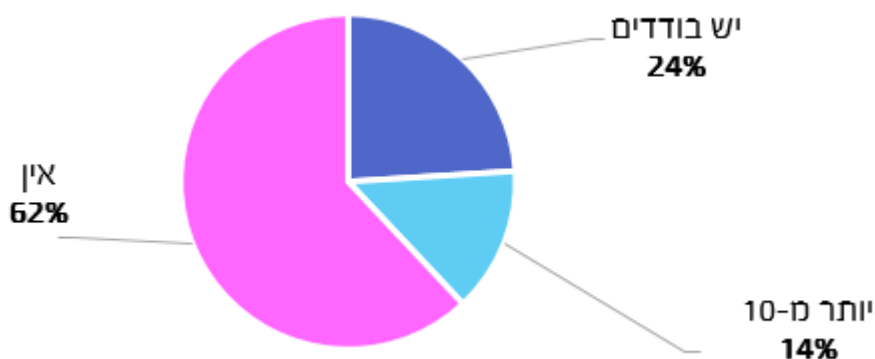
היקף סולארי במחלק מגה וואט

עולם הסולארי בקיבוצים התחיל על גגות הרפתות והלולים אשר נמצאו לרוב בתוך שטח המחלק. היקף הייצור הסולארי בשטחי הקיבוץ ממשיך לצמוח כל העת דרך שלל אפשרויות. ניתן לראות שונות גדולה בין הקיבוצים עם השפעה חיובית משמעותית לגודל הקיבוץ ולהיותו מחלק היסטורי מוסדר.

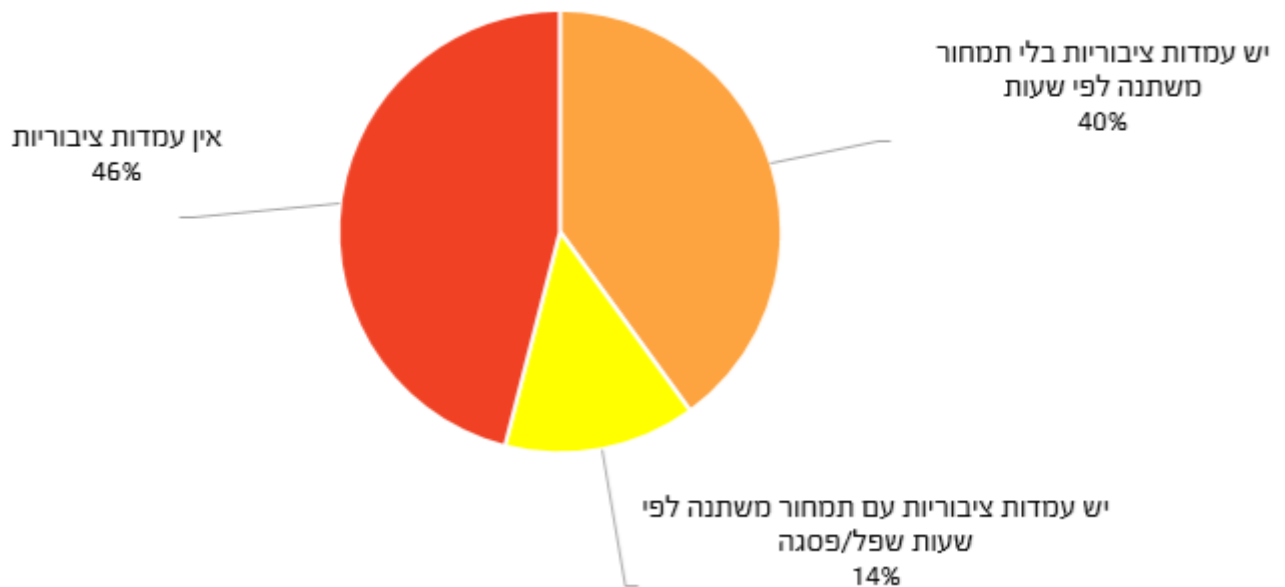
סולארי על גגות חברים

עד כה בקיבוצים קיימת חדירה מועטה של סולארי על גגות חברים. בין היתר, עקב כך, שמערכות ביתיות פגעו באפשרות הקיבוץ לייצר. בעיה זו נפתרה עם הגדרת מסלול ירוק למתקנים ביתיים ואנו צפויים לראות בשנים הבאות צמיחה משמעותית במספר המערכות הביתיות בקיבוצים.

מצב טעינת רכבים בקיבוץ בעמדות ציבוריות

רכבים חשמליים תופסים חלק הולך וגדל מתחום הרכב בארץ ובעולם. עמדות הטעינה שלהם מביאות עימן אתגרים קהילתיים וכלכליים לקיבוץ. בין האתגרים טעינה ביתית מול ציבורית ותמרוץ כלכלי לטעינת הרכב במהלך היום.

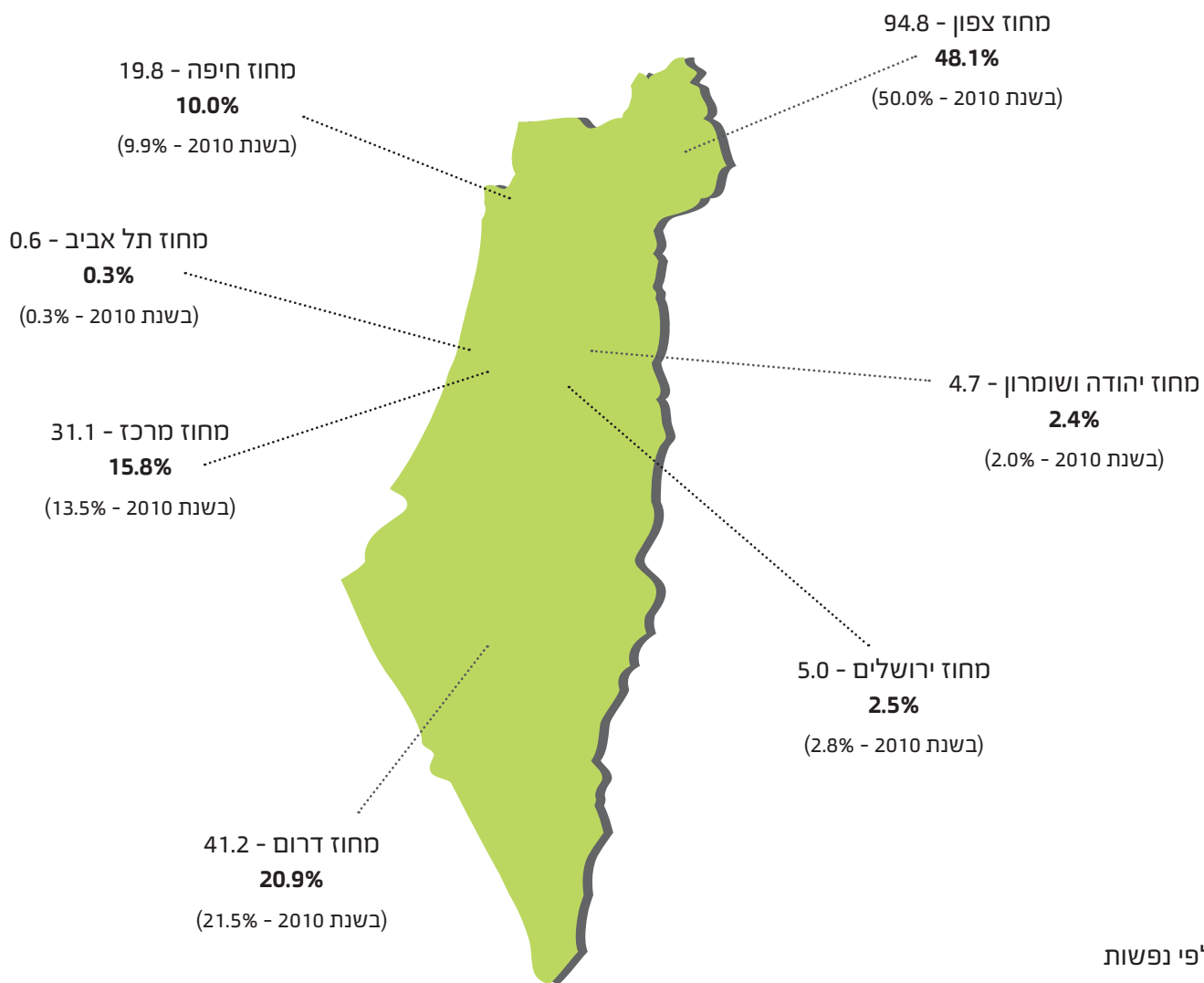
דמוגרפיה

פיזור גאוגרפי
אוכלוסיית הקיבוצים
התפלגות

הפיזור הגיאוגרפי של אוכלוסיית הקיבוצים

מעל 70% מאוכלוסיית הקיבוצים מתגוררת בפריפריה

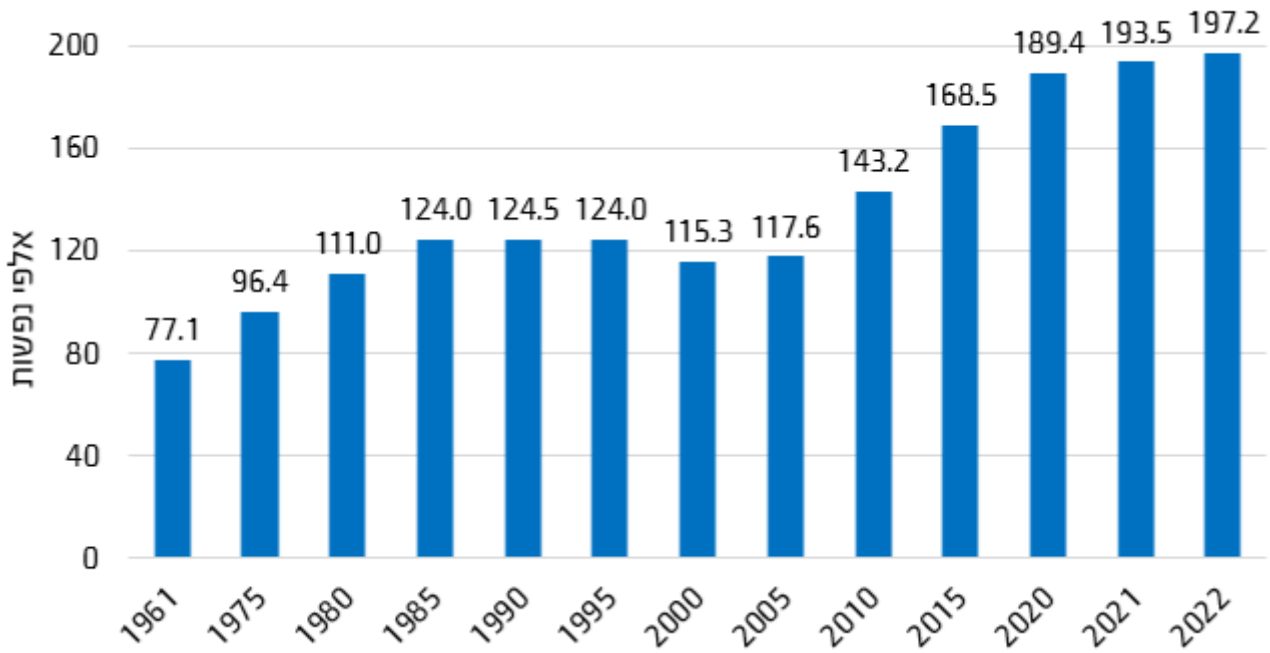

אלפי נפשות

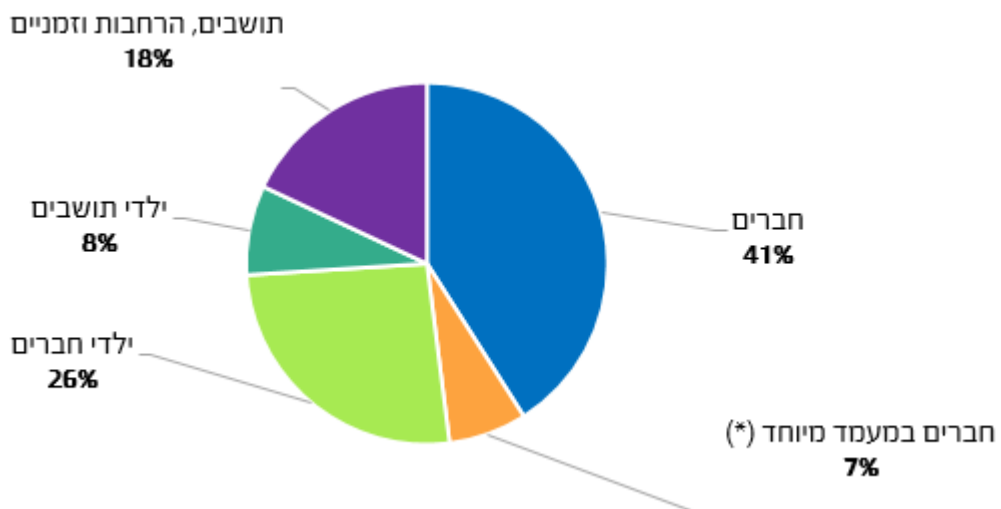

אוכלוסיית הקיבוצים

ניתן לראות, כי בשנים לאחר הקיפאון, ששרר בשנות המשבר הכלכלי, חל גידול ניכר ועקבי באוכלוסיית הקיבוצים. מגמה זו נמשכת לאורך כל העשורים של המאה ה-21.

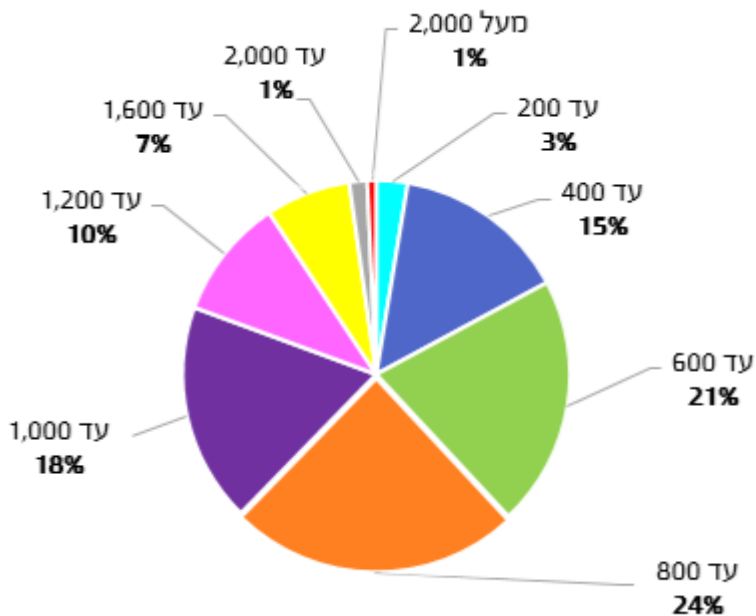
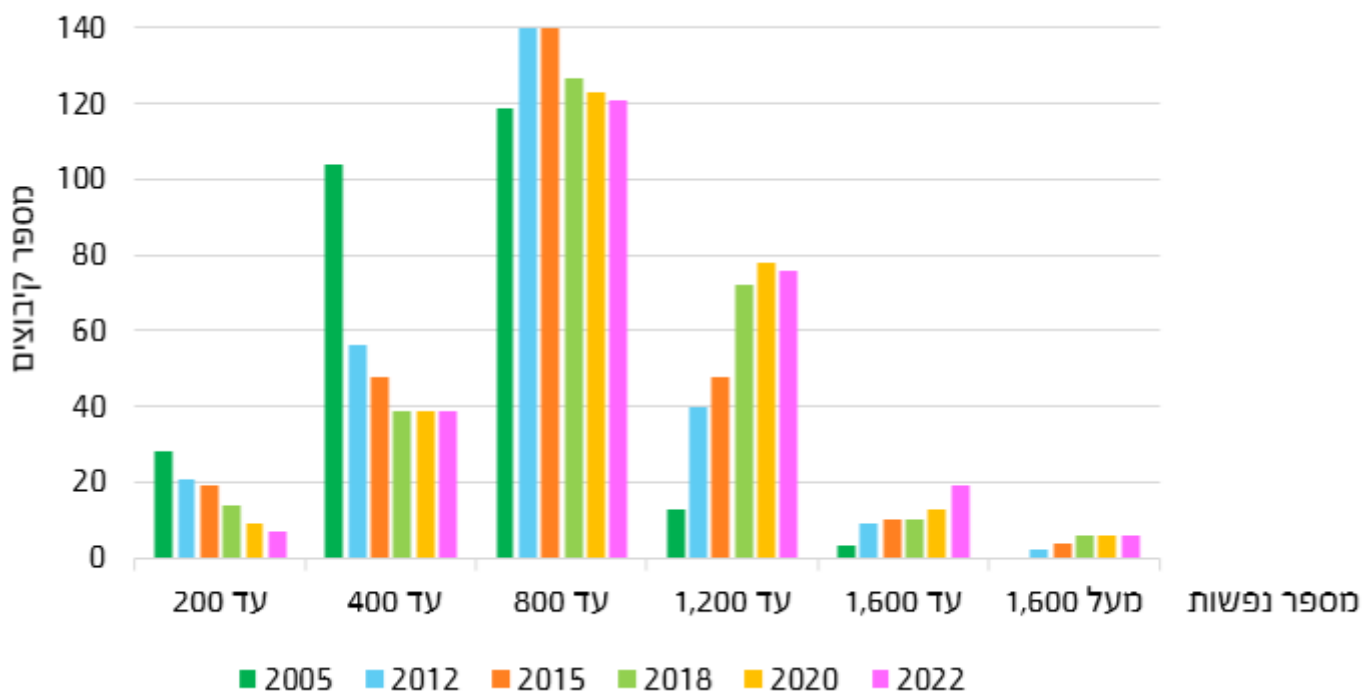
התפלגות האוכלוסייה בקיבוצים

(*) חברים במעמד מיוחד: חברים בחופשה, מועמדים, בני משק במסלול קבלה לחברות שטרם התקבלו לחברות וחברי משק שאינם גרים דרך קבע בקיבוץ.

התפלגות הקיבוצים לפי גודל האוכלוסייה

עקביות מגמת גידול האוכלוסייה ניכרת גם במיון לפי גודל הקיבוץ. בשנת 2005 בכמחצית מהקיבוצים היו פחות מ-400 תושבים ובפחות מ-10% מהקיבוצים מספר התושבים עלה על 800. בשנת 2022, לעומת זאת, בכ-40% מהקיבוצים מספר התושבים הינו מעל 1,600.

אורחות חיים

התנועה
הקבוצתית

התנהלות

קליטה

חברים בעצמאות כלכלית

איחוד סטטוסים

אירועי תרבות

שיוכים

מנהיגות מקומית

ועדה לצרכים מיוחדים

שירותי בריאות

צוות חירום יישובי

פרישה / פנסיה

קרן מילואים

קרן לעזרה הדדית

על אף שנתוני השנתון אינם משקפים את השלכות מלחמת "חרבות ברזל", ניתן לומר בבטחה, שתמונת המצב שניבטת מתוך הנתונים שנאספו, עתידה להשתנות ורב הנסתר על הגלוי.

בעת כתיבת מילים אלו נמצאים בשבי החמאס 101 גברים, נשים, ילד ותינוק. אלפים בצפון עקורים מבתיים, ואין תאריך יעד לסיום המלחמה. קיבוצי הנגב המערבי בתהליכי שיקום, ליבנו עם המשפחות השכולות ונושאים תפילה לשלום החיילים והחיילות.

בשנים האחרונות אנו עדים להגברת מגמת הקליטה לחברות, ורואים כי מרכיבי החיים הקיבוציים - התרבות, הבריאות, הרווחה ואורחות החיים, נשמרים באופן יציב ואף מתחזקים בתחומים השונים.

אורחות חיים - מרבית הקיבוצים מתנהלים במודל "רשת הביטחון" וניתן לראות, כי מנגנון הערבות ההדדית כלפי החברים והחברות מתקיים כביטוי לסולידריות ולאחריות.

נמשך הגידול בקליטה לחברות מלאה ובהתאמה פוחתת הקליטה לעצמאות כלכלית: קיבוצים רואים ערך וחשיבות בהכנסת שותפים ושותפות מלאים לתוך המערכת הקיבוצית. כמו כן, במהלך חמש השנים האחרונות ישנה עליה של כ-10% במספר הקיבוצים בהם מתקיים סטטוס חברות אחיד ובהתאמה פוחת מספר הקיבוצים המבצעים תהליכי איחוד סטטוסים. למרות זאת, ישנם עדיין כ-20% מהקיבוצים שאינם עוסקים בנושא כלל. זוהי הזמנה לקיבוצים שבהם יש סטטוסים שונים, לפנות לאגף חברה וקהילה בתנועה הקיבוצית, לסיוע בחשיבה ותכנון תהליך שיאפשר לכלל התושבים והתושבות בקיבוץ להיות חלק מהשותפות שמהווה את החברות בקיבוץ.

התרבות מהווה עמוד תווך מרכזי בזהות הקיבוצים. היא כלי ואמצעי ליצירת "חיברות" בין החברים והחברות החדשים לבין ותיקי הקיבוץ. היא מחזקת את המסורות ואת הנרטיב המקומי. היא "הדבק" שמחבר את הפרטים בקהילה דרך המפגשים המשותפים, החגים ומהווה במה לכל פרט להביא את כישוריו ויכולותיו לידי ביטוי. לשמחתנו, בתחום התרבות ניכרת עליה במספר אירועי התרבות המתקיימים בקיבוצים.

במרבית הקיבוצים מתקיים תהליך שיוך דירות. משמעות התהליך הנה, מצד אחד, אפשרות להגדלת אחריות החברים והחברות על מגוריהם ומצד שני אפשרות כי תהליכי השיוך יקשו על המשך שמירת הנורמות ואורח החיים שהכרנו. על הקיבוצים לייצר שיח מתמשך על הערכים המשותפים ודרכי ההתנהלות, שמצד אחד יאפשרו הרחבת החופש של החבר והחברה ומצד שני ישמרו על הקיבוץ, גבולותיו ומרקם החיים הקהילתי בו.

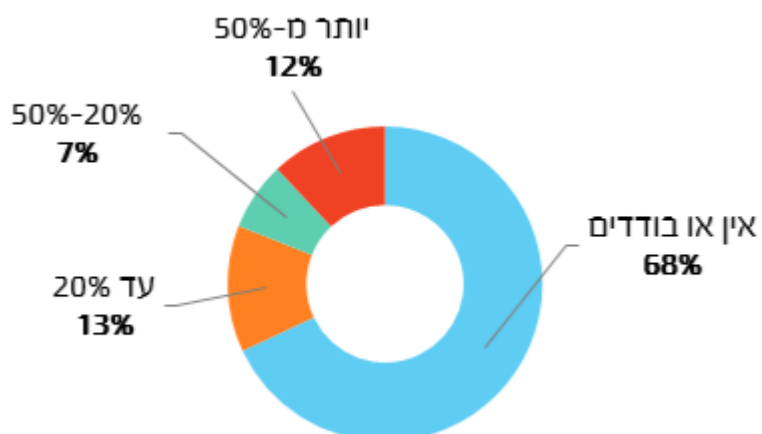
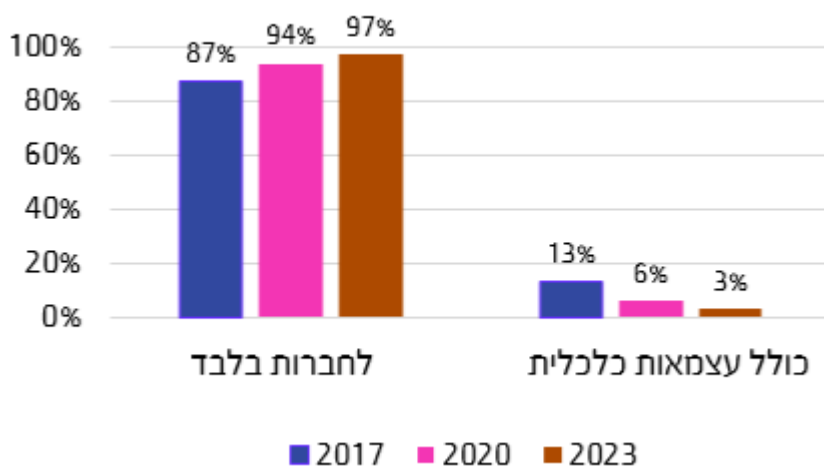
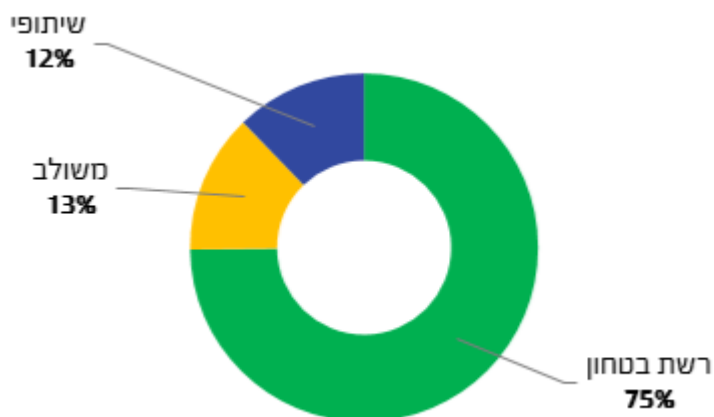
יש חשיבות גדולה למנהיגות מקומית וליכולת להנהיג בתוך הבית ומתוך הבית. עם זאת ניתן לראות יותר קיבוצים בהם כלל ממלאי וממלאות התפקידים אינם חברי או חברות הקיבוץ. אתגרי הניהול בקיבוצים בשנים האחרונות מצריכים חשיבה מחודשת על הגדרות האחריות וחלוקת התפקידים. אנו רואים שחיקה גבוהה בקרב ממלאי וממלאות התפקידים ומעט אנשים שבחרים לקחת תפקיד בתוך קיבוץ.

במנגנוני הבריאות והרווחה - ניתן לראות שמירה על מנגנוני הערבות ההדדית, לרבות שירותי בריאות בתוך הקיבוץ, תוספת פנסיה ליחידה, קיומה של "קרן מילואים" ודאגה לפנסיה לחברים ולחברות. קיומם וחיזוקם של מנגנוני הערבות ההדדית מהווים אבן יסוד במבנה הקיבוץ וביתר שאת לקיבוצים בתהליכי ההתחדשות.

מתוך נתוני השנתון לשנים 2022-2023 נראה, כי יש התחזקות של החברה הקיבוצית על ידי הצטרפותם של חברים וחברות חדשים לשותפות מלאה בקיבוצים, מנגנוני הערבות ההדדית נשמרים, ולצד זאת, אתגרי השיוך עוד יעמידו את החברה הקיבוצית במבחן המציאות, כמו גם היכולת של הקיבוצים לנהל ולהוביל על ידי כוחות פנימיים.

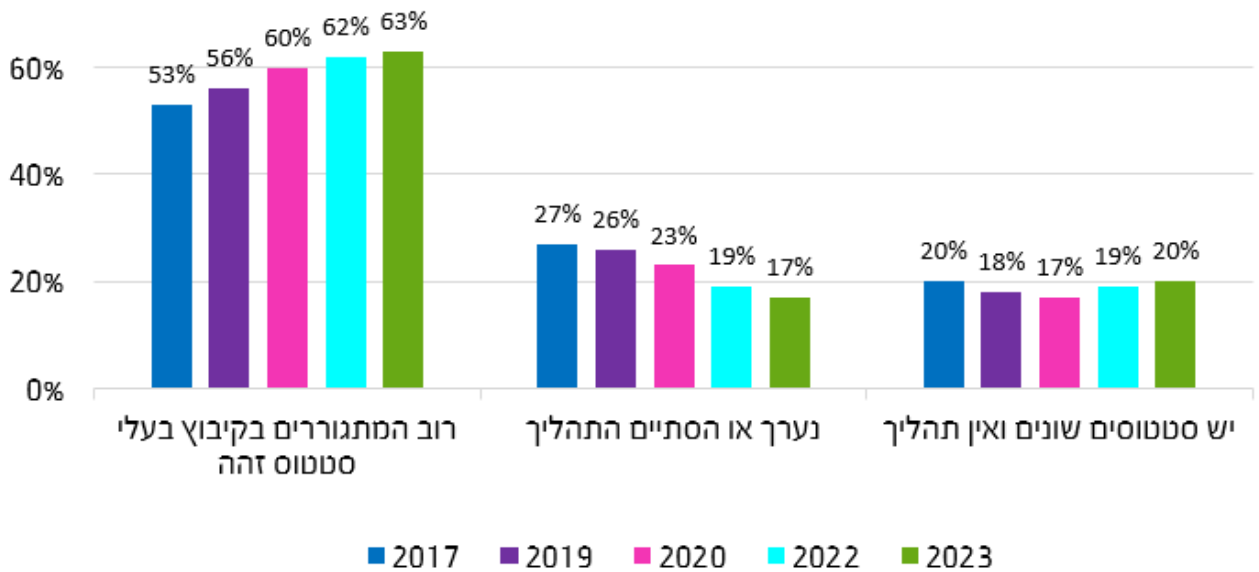
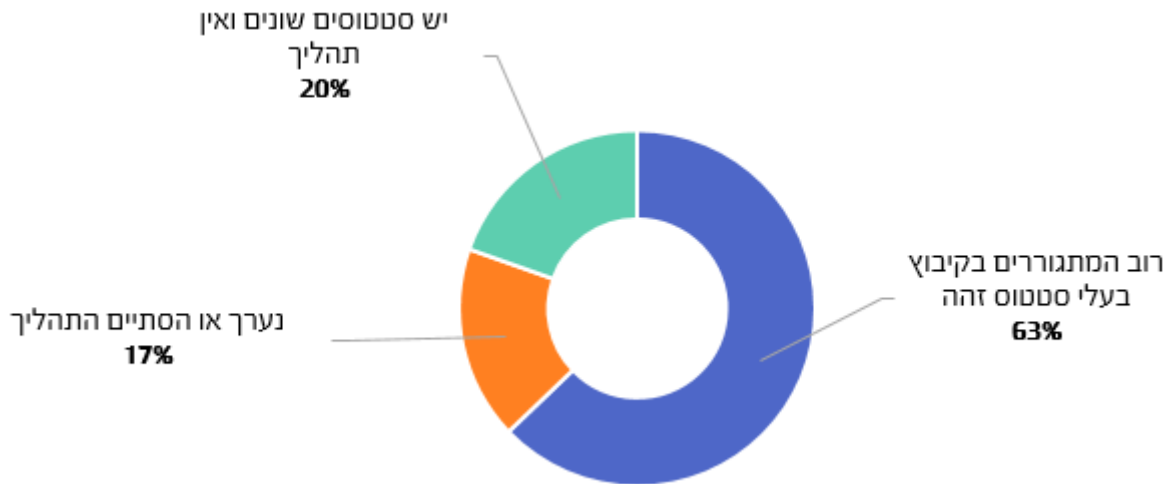
בתקווה לימים שקטים ולשיבת כולם הביתה.

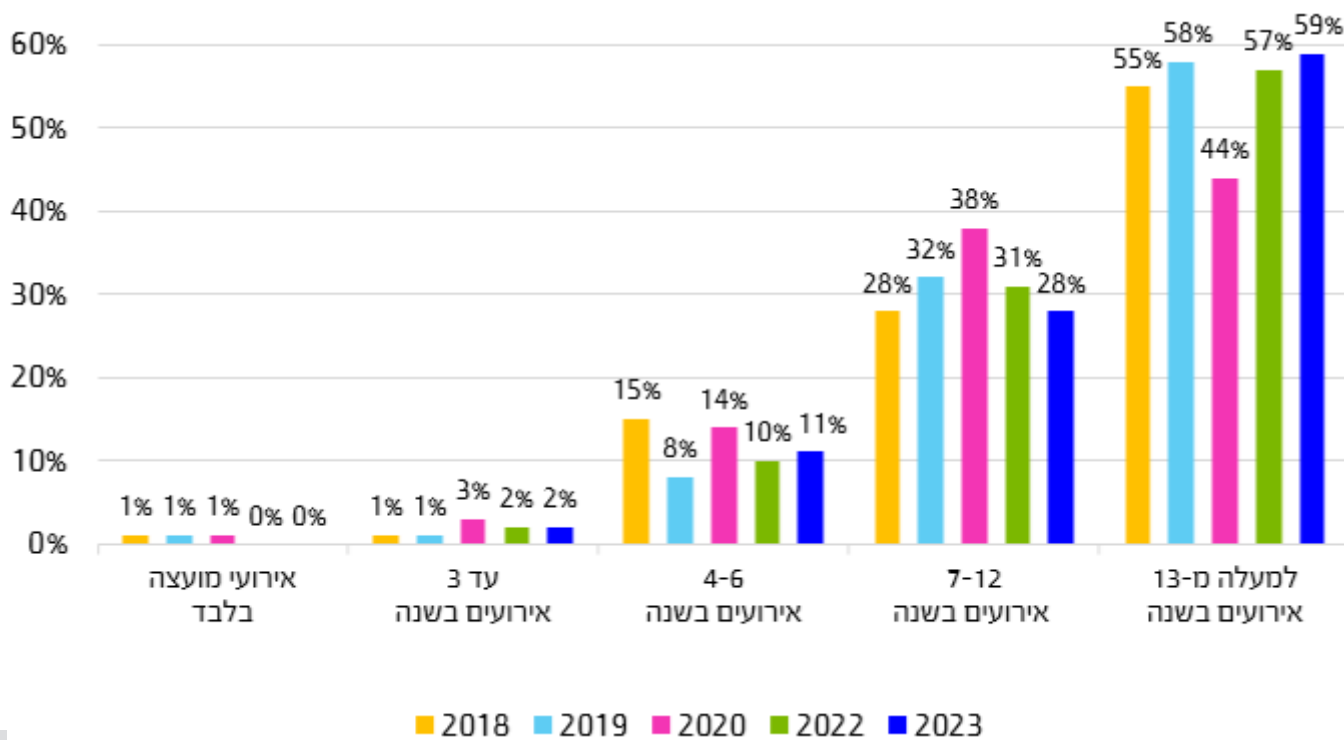
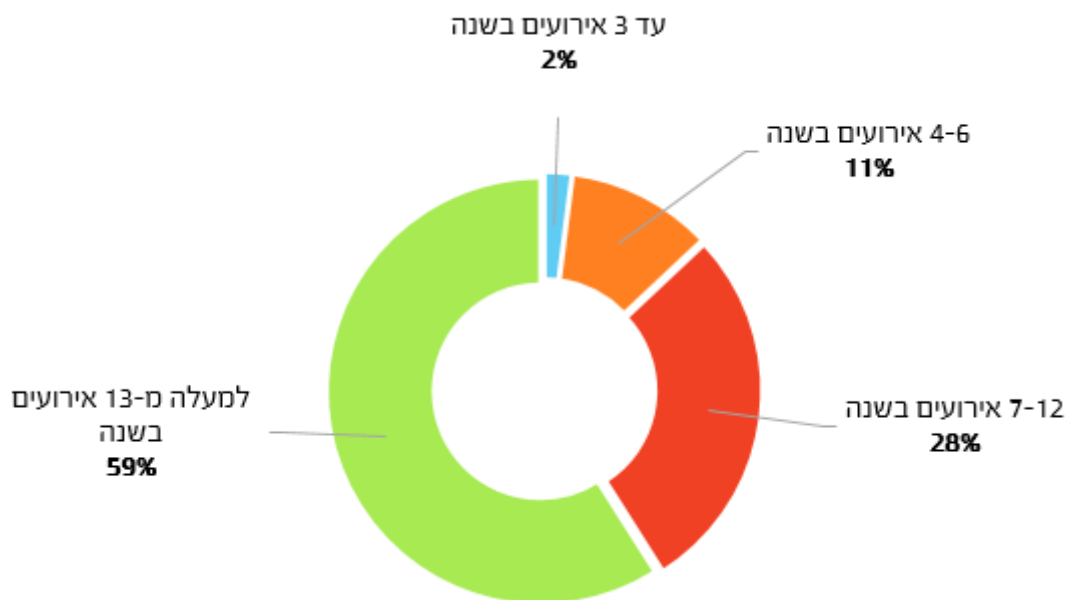
איילת הריס
ראשת אגף חברה וקהילה
אוקטובר 2024

שיעור הקיבוצים שיש בהם חברים בעצמאות כלכלית

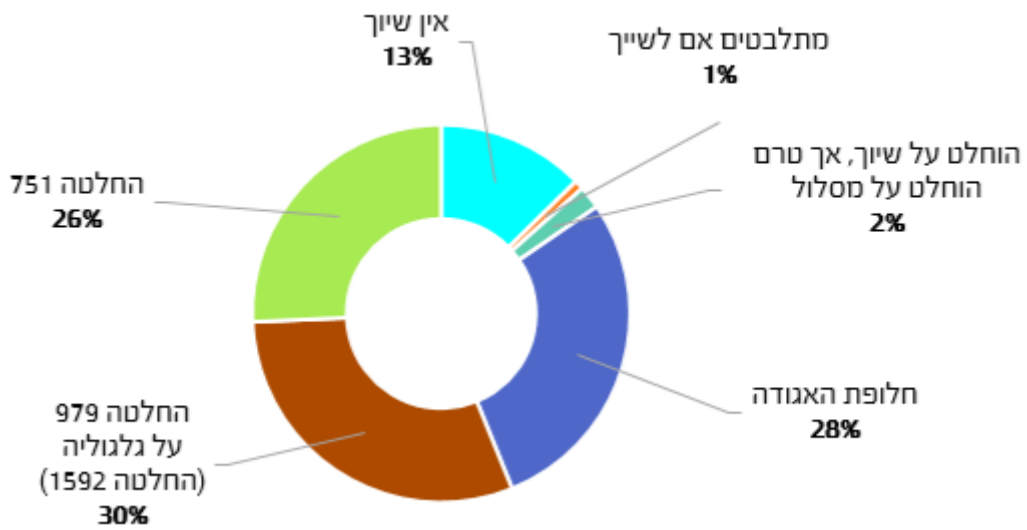
האם מתקיים בקיבוץ מהלך של איחוד סטטוסים

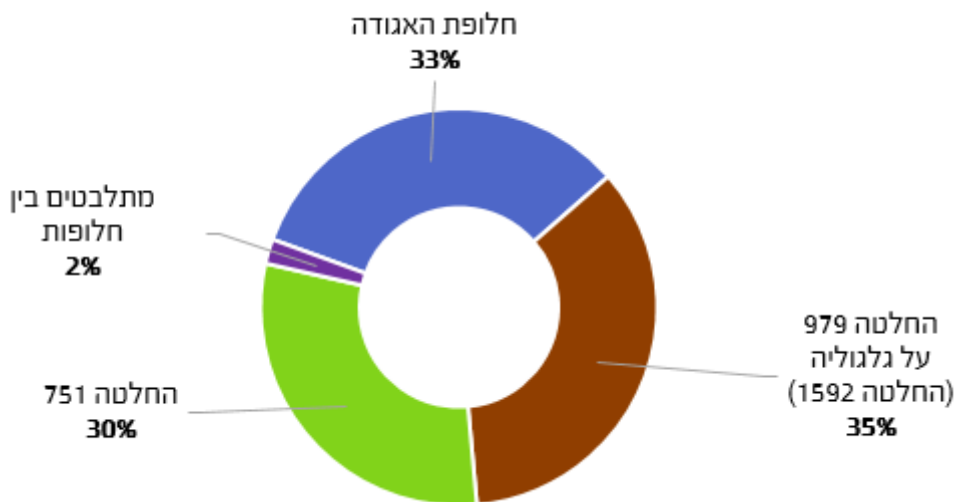

■ 2018 ■ 2019 ■ 2020 ■ 2022 ■ 2023

מסלול השיוך

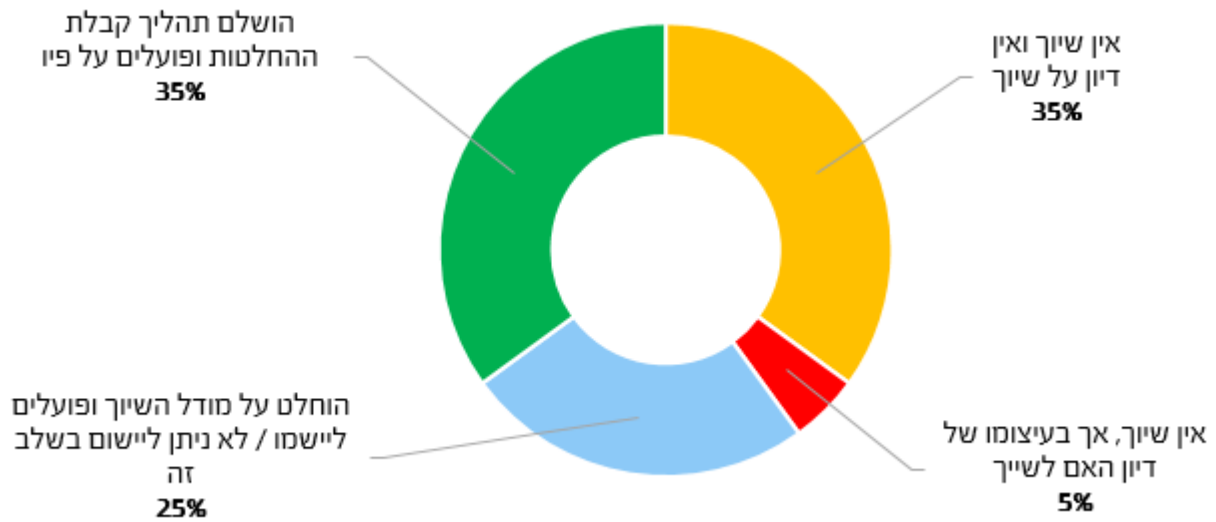

מבין המחליטים על שיוך

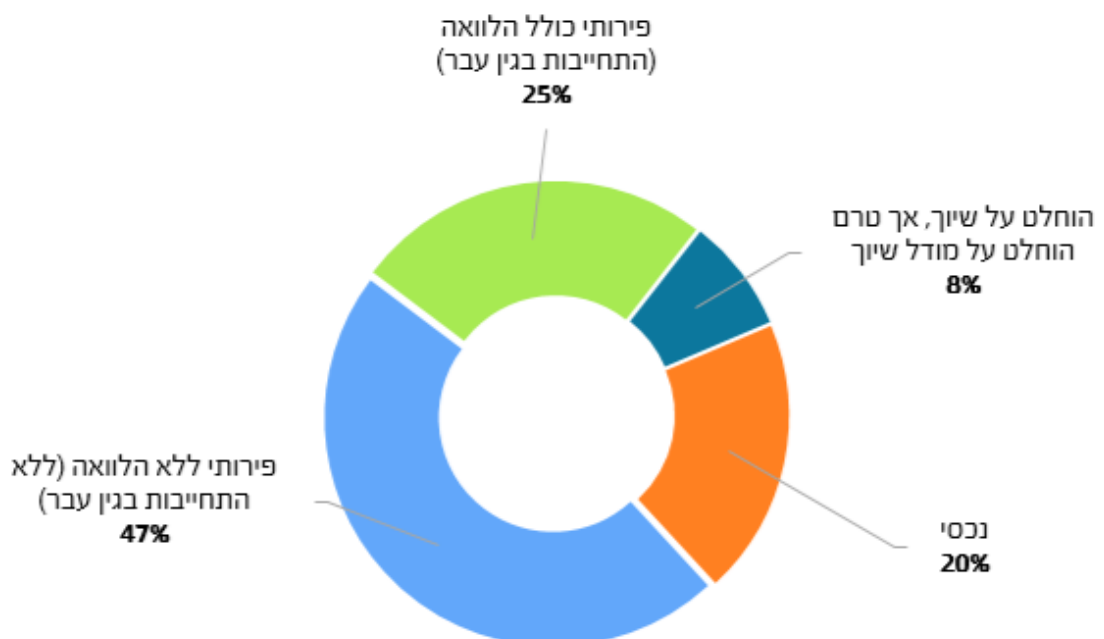

שיוך נכסים יצרניים

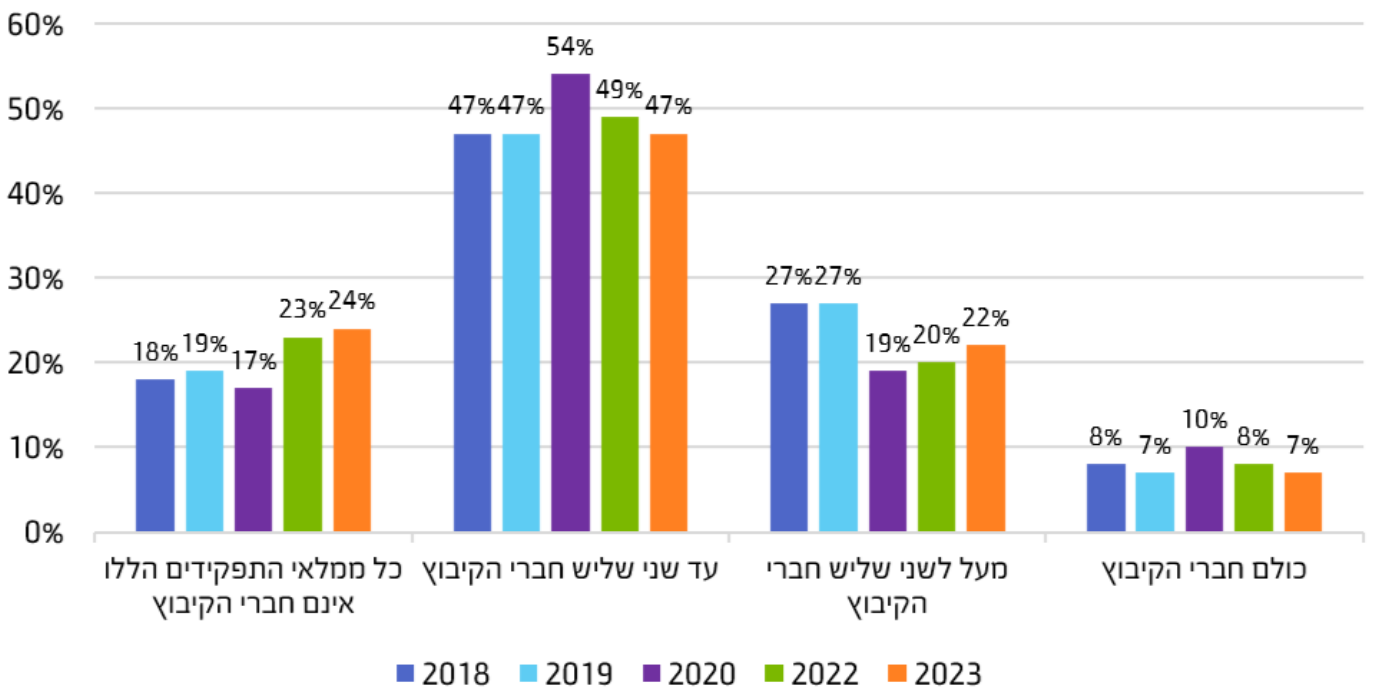
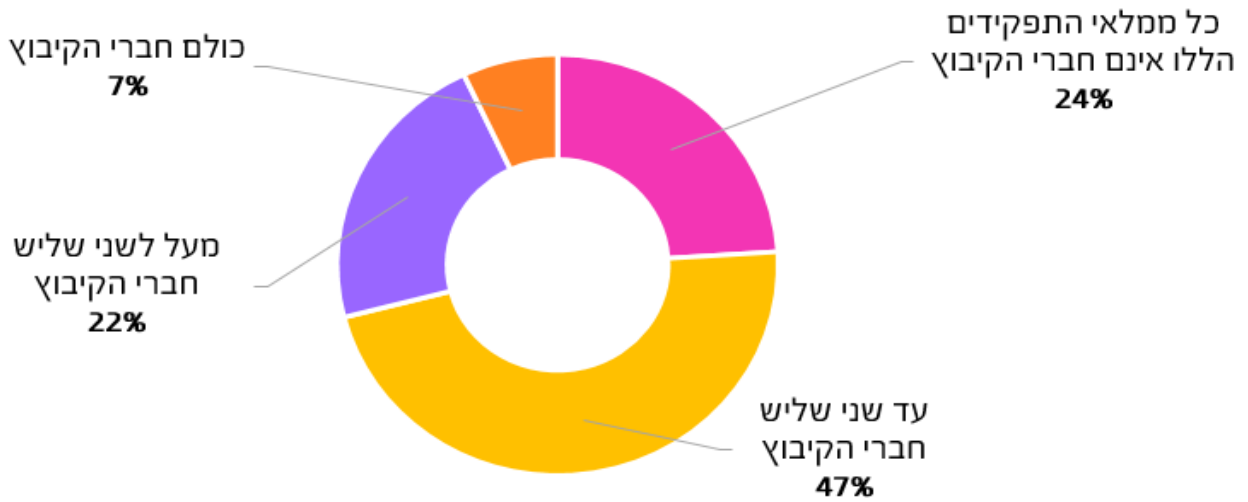
סטטוס הדיון הציבורי

מסלול השיוך

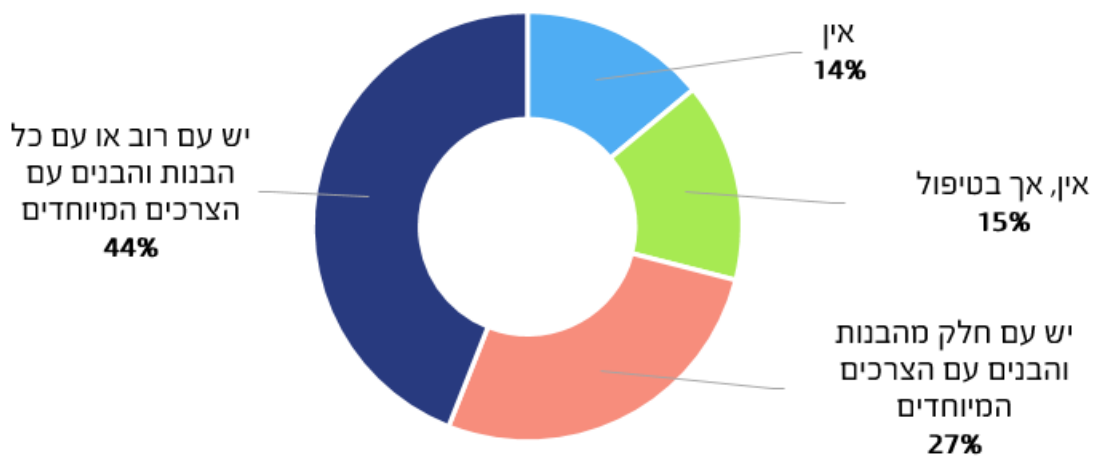

מנהיגות מקומית (יו"ר, מזכיר, מנהל עסקים, מנהל קהילה, גזבר, משאבי אנוש)

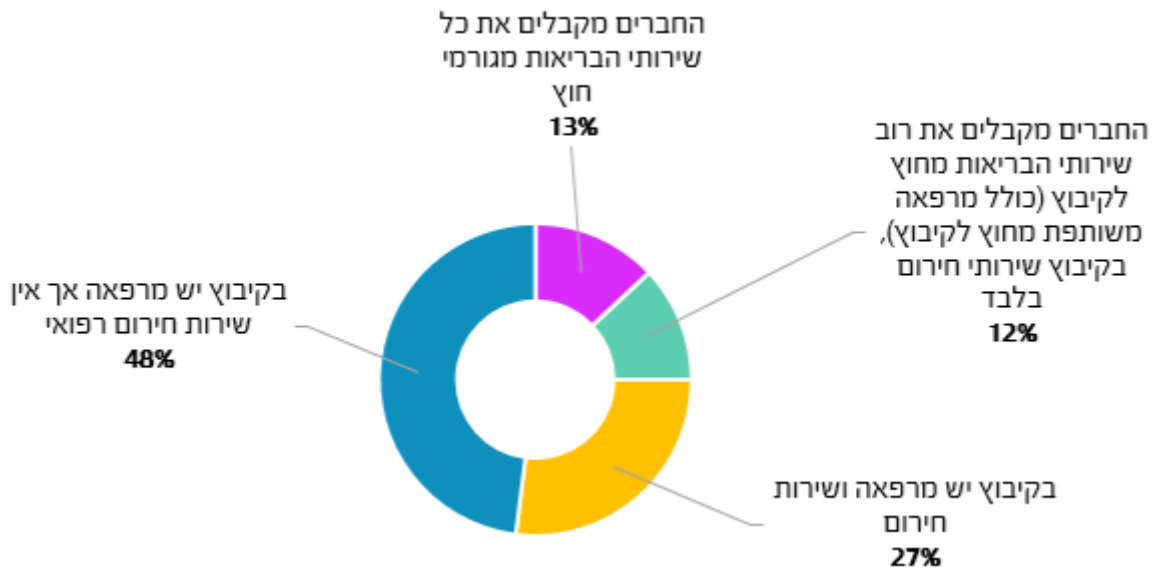

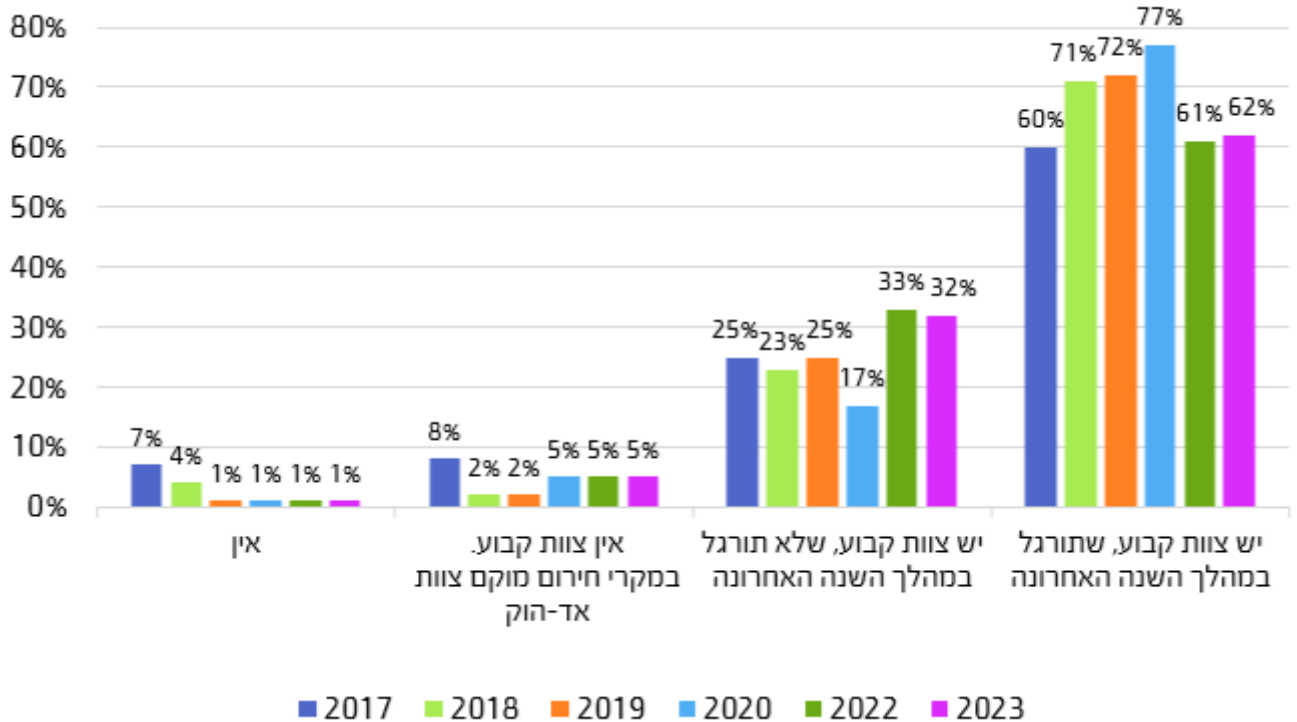
הסכמים ייעודיים עם משפחות חברים להם בנות ובנים עם צרכים מיוחדים

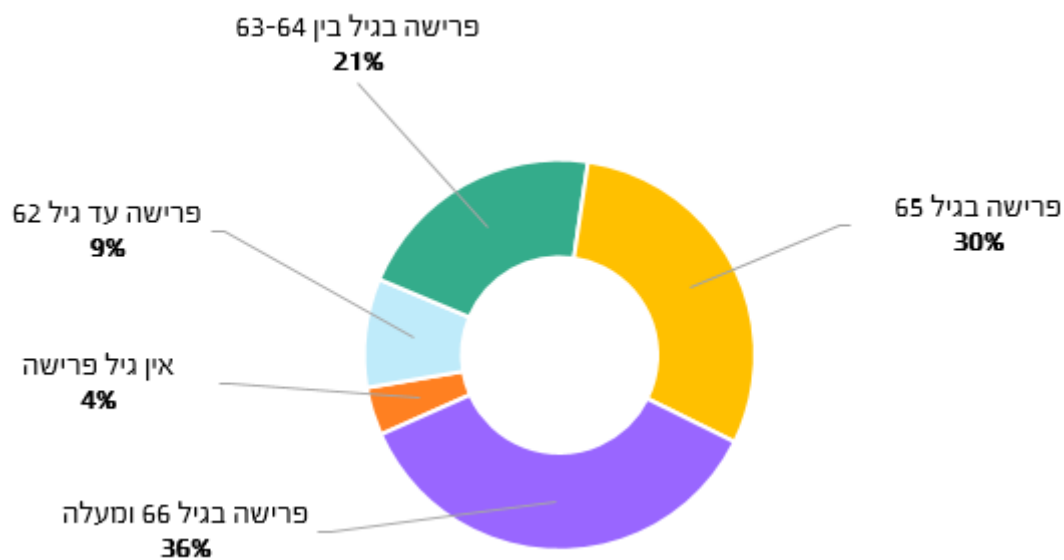
שירותי בריאות

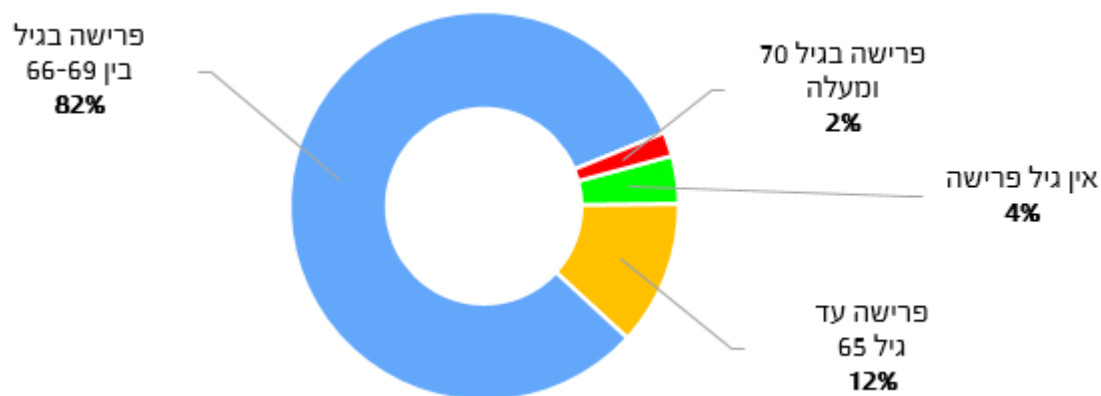
צוותי חירום יישובי

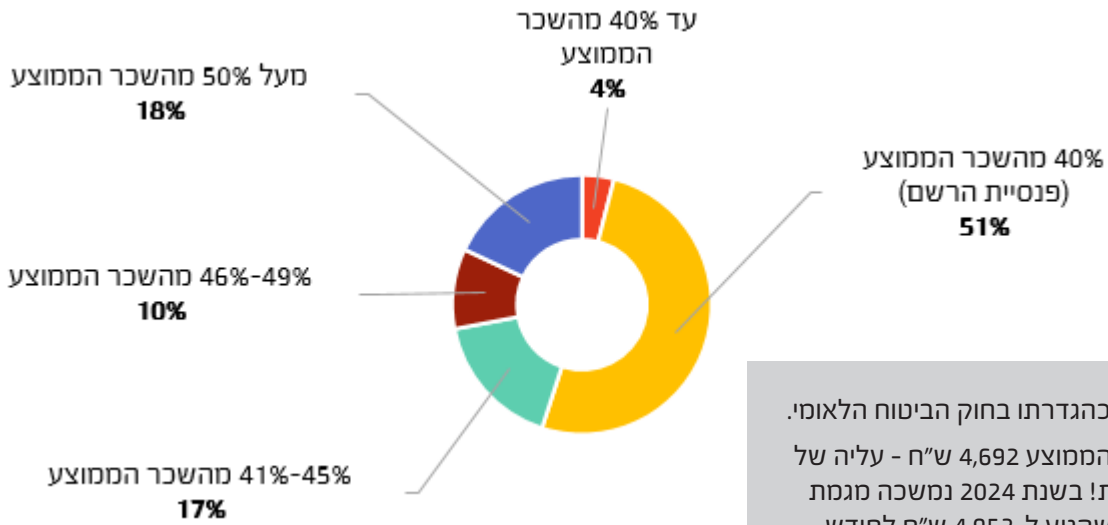
חברה

חבר

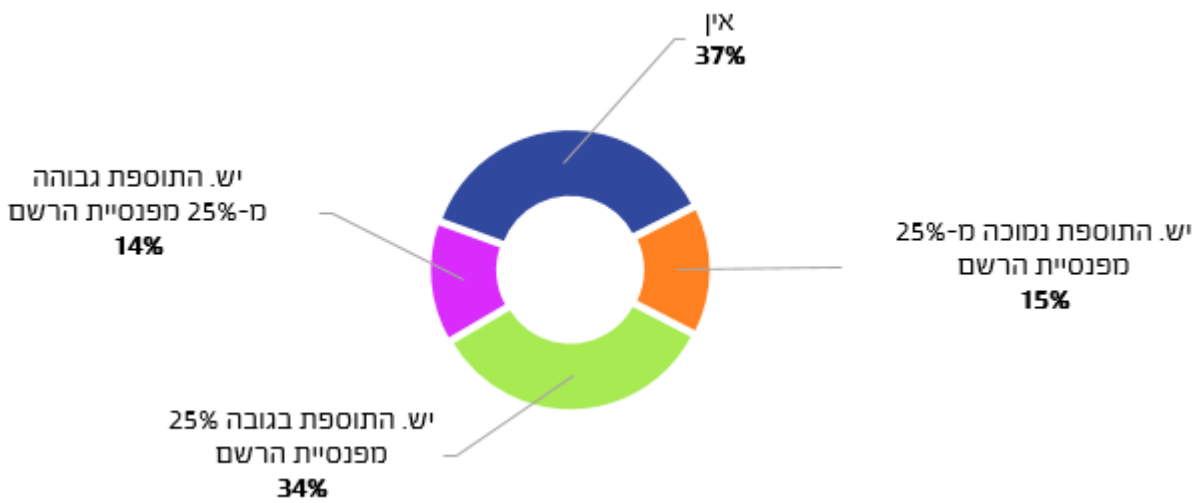

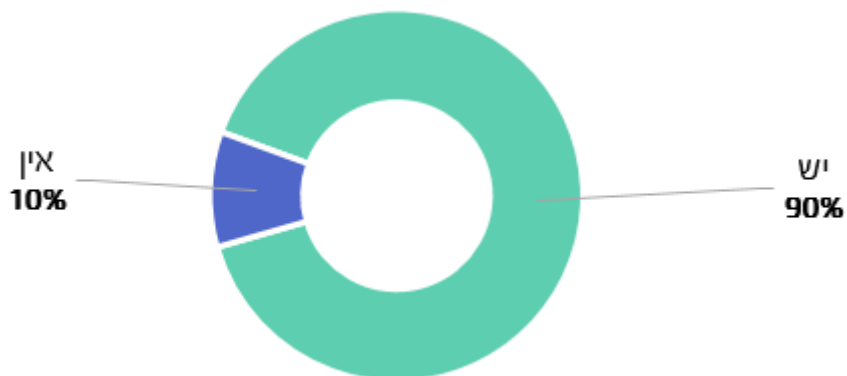
פנסייה מובטחת לחבר (לא כולל קצבת ביטוח לאומי)

בהתייחס לשכר הממוצע - כהגדרתו בחוק הביטוח הלאומי. בשנת 2023: 40% מהשכר הממוצע 4,692 ש"ח - עליה של כ-13% ביחס לשנים קודמות! בשנת 2024 נמשכה מגמת העליה של השכר הממוצע שהגיע ל-4,952 ש"ח לחודש.

תוספת פנסייה ליחידים

שנתון התנועה הקיבוצית נתוני 2022/23

מספר 20

